

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОГО РУХУ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.2319-з
спеціальності: 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
Лубянова Анна Олександрівна

Керівник: професор кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності, професор,
доктор педагогічних наук Локарева Г. В.

Рецензент: _____

Запоріжжя
2020

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 83 с., 65 джерел.

Об'єкт дослідження: діяльність громадських молодіжних об'єднань України.

Предмет дослідження: зміст і форми діяльності суб'єктів молодіжного руху в Україні.

Мета дослідження: простежити розвиток молодіжного руху в Україні та проаналізувати діяльність молодіжних громадських організацій.

Методи дослідження: теоретичні – історико-теоретичний аналіз соціологічних, архівних матеріалів, нормативних документів, поточної документації молодіжних організацій, статистичних даних з досліджуваної проблеми; порівняльно-історичний метод аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду діяльності молодіжних об'єднань, що дає змогу порівнювати соціально-педагогічні факти, явища і результати; аналіз результатів сучасних вітчизняних і зарубіжних досліджень з проблематики діяльності і функціонування молодіжних об'єднань; емпіричні – інтерв'ю, бесіди, пряме та непряме спостереження; методи кількісної та якісної обробки одержаних результатів.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше було проаналізовано досвід роботи громадських молодіжних організацій на Запоріжжі; розширено уявлення про розвиток сучасного молодіжного руху в Україні.

Практичне значення дослідження полягало в тому, що матеріали теоретичного аналізу наукової літератури та результати експериментального вивчення розвитку молодіжного руху в Україні можуть бути використані в професійній діяльності соціальних педагогів, соціальних працівників, а також в громадській діяльності активістів молодіжних організацій.

МОЛОДІЖНІ ОРГАНІЗАЦІЇ, СТУДЕНТСЬКИЙ РУХ, ГРОМАДСЬКІ МОЛОДІЖНІ ОБ'ЄДНАННЯ, МОЛОДІЖНИЙ РУХ, МОЛОДІЖНА ПАРТІЯ, ПЕРІОДИ СТАНОВЛЕННЯ.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Теоретичний аналіз розвитку молодіжного руху в Україні.....	10
1.1. Нормативно-правове забезпечення функціонування молодіжних об'єднань в Україні.....	10
1.2. Класифікація молодіжних організацій в Україні.....	15
Розділ 2. Дослідження розвитку сучасного молодіжного руху.....	26
2.1. Виникнення й становлення сучасного молодіжного руху в Україні.....	26
2.2. Проблеми розвитку сучасного молодіжного руху в Україні.....	45
Розділ 3. Досвід роботи молодіжних громадських організацій.....	53
3.1. Особливості діяльності студентських громадських організацій.....	53
3.2. Огляд пріоритетних напрямів діяльності молодіжних громадських організацій.....	60
3.3. Досвід діяльності молодіжних громадських організацій на Запоріжжі...	70
Висновки.....	83
Список використаних джерел.....	86

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проблеми соціалізації молоді набувають особливого значення. Стратегія реформування інститутів соціалізації нині має бути пов'язана з осмисленням світової педагогічної спадщини, ґрунтуватися на культурологічних традиціях та здобутках європейської цивілізації.

У працях західноєвропейських учених (Г. Вайнер, Р. Еліот, С. Майлз, Ф. Бонзак, С. Лебер, В. Мюллер, К. Бодело, В. Васкес, П. Бурдьє, А. Менга та ін.) проаналізовано основні вимоги, які ставить європейське суспільство до процесу формування особистості. Вони знаходять своє відображення у системі особистісних рис, якостей і властивостей, притаманних загальноєвропейському ідеалові особистості.

Суспільство початку ХХІ століття надає молодим людям значно більшу різноманітність професійних, соціальних і духовно-культурних можливостей, ніж це було в минулому. Поряд з тим, фактом є і те, що ні сім'я, ні церква, ні інші традиційні інститути соціалізації не в змозі задовольнити в сучасних умовах всю повноту соціально-духовних запитів і потреб молодого покоління, відповіддю якого на нинішні реалії і постає створення мережі громадських молодіжних об'єднань.

Сучасний український молодіжний рух, що виник у кінці 80-х рр. ХХ століття й оформився в самостійне соціально-педагогічне явище у 90-х рр. минулого століття, стає все більш важливим і помітним інститутом соціалізації особистості.

У 2009 р. в Україні функціонувало 135 всеукраїнських молодіжних об'єднань. На рівні регіонів та областей їх налічується понад 900. Проте цілісне розуміння ролі і суті молодіжного руху в соціально-педагогічному контексті залишається проблематичним, оскільки відсутнім є системний аналіз діяльності молодіжних об'єднань, їх соціалізаційної і виховної спрямованості. Що

стосується молодіжного руху в Україні, то, незважаючи на те, що він має глибокі корені, вивчення проблем його розвитку все ще перебуває в зародковому стані. Ще немає ґрунтовних досліджень процесу інституціалізації молодіжного руху, визначення місця і ролі молодіжних об'єднань у системі політичної організації суспільства.

Вихід українського молодіжного руху на принципово новий рівень розвитку, початок його оформлення в повноцінний інститут соціалізації та соціального виховання, потребує наукового обґрунтування і цілеспрямованих дій з боку як державних інституцій, так і вчених.

Проблематика становлення і розвитку міжнародного молодіжного руху знайшла своє відображення в працях таких зарубіжних учених, як: К. Аллербек, В. Барбакова, М. Бессінджер, Н. Гросс, Т. Єгорова, Г. Купріянова, Г. Кройтц, В. Мансуров, Д. Нечаєв, Л. Розенмайер, Р. Свиридон, Л. фон Фріденбург та інші.

Виховна діяльність молодіжних об'єднань України в історико-педагогічному аспекті представлена у дослідженнях І. Андрухів та С. Черкасової. Окремі аспекти виховної діяльності сучасних спілок молоді відображені в працях М. Баяновської, М. Окаринського, Н. Онищенко та Л. Ярової.

К. Балабанов, М. Головатий, В. Головенько, О. Корнієвський, В. Окаринський, Р. Пальчевський, В. Прилуцький, Б. Савчук, І. Шумський активно вивчали молодіжний рух в Україні в історичному і політологічному аспектах.

Аналіз вітчизняної й зарубіжної педагогічної літератури дозволяє констатувати, що, незважаючи на наявність окремих праць, в яких здійснена спроба аналізу діяльності дитячих об'єднань, український молодіжний рух ще не став повноправним предметом уваги національної педагогічної науки. Недостатня теоретична й практична обґрунтованість напрямів, особливостей розвитку молодіжного руху в Україні і обумовили вибір теми дипломної роботи «Розвиток молодіжного руху в Україні в сучасних умовах».

Об'єкт дослідження: діяльність громадських молодіжних об'єднань України.

Предмет дослідження: зміст і форми діяльності суб'єктів молодіжного руху в Україні.

Мета дослідження: простежити розвиток молодіжного руху в Україні та проаналізувати діяльність молодіжних громадських організацій.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що молодіжний рух в житті суспільства слід розглядати як механізм у системі соціалізації і соціального виховання підростаючих поколінь, що дає змогу своєчасно виявляти і доцільно коригувати стосунки в молодіжному соціумі.

Завдання дослідження:

- 1) виявити особливості процесу становлення і розвитку національного молодіжного руху;
- 2) проаналізувати класифікацію молодіжних організацій в Україні;
- 3) обґрунтування виникнення й становлення сучасного молодіжного руху в Україні;
- 4) проаналізувати досвід роботи громадських молодіжних організацій на Запоріжжі;
- 5) визначити проблеми розвитку сучасного молодіжного руху в Україні.

Методи дослідження: теоретичні – історико-теоретичний аналіз соціологічних, архівних матеріалів, нормативних документів, поточної документації молодіжних організацій, статистичних даних з досліджуваної проблеми; порівняльно-історичний метод аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду діяльності молодіжних об'єднань, що дає змогу порівнювати соціально-педагогічні факти, явища і результати; аналіз результатів сучасних вітчизняних і зарубіжних досліджень з проблематики діяльності і функціонування молодіжних об'єднань; емпіричні – інтерв'ю, бесіди, пряме та непряме спостереження; методи кількісної та якісної обробки одержаних результатів.

Теоретичну основу дослідження становлять: основні положення філософії, психології та педагогіки щодо специфіки людської діяльності

(Л. Буєва, М. Каган, О. Леонт'єв, Б. Ломов, Л. Ніколов, Е. Юдін) і розвитку особистості на мікро, мезо- та макрорівнях (Б. Бітінас, Т. Яркіна); культурологічні теорії (М. Бахтін, В. Біблер, Б. Ліхачов); альтернативні теорії особистості (А. Адлер, Е. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс К. Юнг та ін.); філософські ідеї саморозвитку особистості (І. Донцов, Б. Додонова, І. Кант, Г. Тульчинський); самовиховання особистості (А. Арет, Г. Костюк, А. Кочетов, В. Сухомлинський), а також висновки за результатами психологічних і педагогічних досліджень щодо формування особистості та її розвитку в процесі діяльності (Б. Анан'єв, Л. Виготський, О. Леонт'єв, В. Кремінь, Н. Ничкало, М. Сметанський, О. Сухомлинська та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше було проаналізовано досвід роботи громадських молодіжних організацій на Запоріжжі; розширено уявлення про розвиток сучасного молодіжного руху в Україні.

Практичне значення дослідження полягало в тому, що матеріали теоретичного аналізу наукової літератури та результати експериментального вивчення розвитку молодіжного руху в Україні можуть бути використані в професійній діяльності соціальних педагогів, соціальних працівників, а також в громадській діяльності активістів молодіжних організацій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

1.1. Нормативно-правове забезпечення функціонування молодіжних об'єднань в Україні

Молодіжний рух відіграє важливу роль в змінах суспільно-політичного характеру. У демократичному суспільстві молодіжна політика реалізується через молодіжний рух, який охоплює всеукраїнський, регіональний і місцевий рівні.

Особливості розвитку молодіжного руху, його організованого сегменту визначаються значною мірою сутністю політичної системи та адаптацією державної політики до потреб молоді. Від цього залежить: спрямованість молодіжних ініціатив, кількість молодіжних організацій та ступінь їх політизованості, поширення неформальних рухів та субкультур у молодіжному середовищі.

Молодіжний рух як процес розвитку громадянського суспільства, форма вияву та реалізації ініціатив молодого покоління є предметом наукового інтересу багатьох вітчизняних дослідників, що породжує багато підходів до розгляду цього феномену.

Базисом нормативно-правового забезпечення є Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» та Закони України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді». Визначені документи визначають напрями і комплекс заходів для реалізації державної молодіжної політики в Україні, порядок її фінансування, здійснення контролю за виконанням.

Розв'язання великого обсягу молодіжних проблем вирішується на рівні

нормотворчої діяльності Президента України шляхом прийняття відповідних розпоряджень та указів, якими визначаються пріоритети стимулювання розвитку молодіжного руху, наприклад Указами Президента України від 28.03.2008 № 279/2008 «Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні» та від 03.07.2008 № 616/2008 «Про проведення в 2009 році в Україні Року молоді» [16].

На законодавчому рівні статус молодіжних та дитячих організацій визначається Законом України «Про молодіжні та дитячі організації» від 1 грудня 1998 року та Законом України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року. Стаття 2 Закону України «Про молодіжні та дитячі організації» визначає молодіжні громадські організації як «об'єднання громадян віком від 14 до 28 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів» та дитячі громадські організації як «об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства» [41].

Н. Победа відзначав, що особливістю молодіжних та дитячих організацій, згідно Ст.5 Закону, є те, що особи старшого віку можуть бути членами молодіжних та дитячих громадських організацій за умови, якщо їх кількість у цих організаціях не перевищує третину загальної кількості членів. Це ж стосується і виборних органів. Однак таке юридичне формулювання зовсім не претендує на повноту окреслення даного явища [34].

Проте слід наголосити, що нормативне регулювання молодіжної сфери все ще залишається надто складним, таким, що не завжди відповідає реаліям життя і потребує внесення певних коректив. По суті це величезний несистематизований масив, нагромадження різноманітних нормативно-правових актів, де розв'язання ряду проблем молоді покладається на

національні, державні, галузеві програми з конкретних питань загально-соціального спрямування.

Неузгодженість ювенального законодавства, недостатній рівень фінансування молодіжних програм, обмежені можливості та недостатня ефективність діяльності органів державного управління у сфері сприяння соціальному становленню молоді об'єктивно стримують розвиток формалізованого молодіжного руху.

Збереження наявного принципу розподілу коштів, які повинні спрямовуватися на найширшу підтримку найбільшої кількості молодіжних ініціатив, й надалі гальмуватиме розвиток молодіжного руху, сприятиме розквіту корупції в молодіжному середовищі. Тобто, суспільство отримає через деякий час «нових лідерів», які прийдуть у дорослу політику з довгим шлейфом корупційного досвіду. Про розвиток прозорості прийняття державних рішень, «світлі помисли й чисті руки» можна буде знову забути на досить тривалий час [29].

Відсутність можливості підтримки своїх ініціатив з боку держави, призводить до песимізму серед молоді щодо використання наявних шляхів вирішення тих чи інших проблем, призводить до соціальної пасивності або, навпаки, до радикалізації діяльності.

Кожного року, при прийнятті державного бюджету України, у нього окремим рядком вписуються кошти для фінансової підтримки молодіжних організацій. Потім ці гроші розподіляються за підсумками конкурсу, до участі у якому допускаються тільки ті 150 молодіжних організацій, які мають статус «всеукраїнський». Цікаво, що при тому, що до участі у конкурсі не допускають міжнародні та місцеві молодіжні організації, щорічного його активними учасниками стають спілки молодіжних та дитячих організацій, у тому числі ті, які засновані тими організаціями, які беруть участь у конкурсі паралельно [19]. Щороку на виконання постанови Кабміну про затвердження порядку проведення конкурсу, затверджується склад конкурсної комісії з розгляду проектів програм, розроблених громадськими організаціями, стосовно дітей,

молоді, жінок та сім'ї.

У 2007-му році до складу комісії увійшли 15 осіб, більшість з яких мали пряме та безпосереднє відношення до Партії Регіонів, КПУ та СПУ. У 2008-ому і 2009-ому роках, склад конкурсної комісії поповнили народні депутати і представники молодіжних організацій від НУНС, БЮТ, або які співпрацюють з ними. «Партійний фактор» завжди відіграє величезну роль у формуванні конкурсної комісії. Також це відображається на головних «отримувачах» фінансування. Варто зазначити, що партійні молодіжні громадські організації є учасниками конкурсу на рівних з усіма іншими, у тому числі дитячими [33].

В 2008 році Міністерством підтримано 170 програм від 80-ти всеукраїнських молодіжних та дитячих організацій на загальну суму 13 мільйонів 349 тисяч гривень.

У 2009-ому році було розглянуто 123-и проекти програм від 95-и всеукраїнських молодіжних та дитячих організацій, підтримано було 63; 19 найбільших за фінансовою підтримкою проектів мають загальний кошторис більше половини виділеного на конкурс фінансування і будуть реалізовуватися у тому числі молодіжними крилами таких партій, як Партія Регіонів, Народний Рух України, Батьківщина, КПУ тощо. В 2008 році сума коштів для проектів громадських молодіжних громадських організацій становила 15 млн. грн., 2010 року – 5 [31].

До інших особливостей законодавчого регулювання молодіжних та дитячих громадських організацій слід насамперед віднести наступні речі:

1. Вікові обмеження. Молодіжні громадські організації - об'єднання громадян віком від 14 до 35 років. Дитячі громадські організації - об'єднання громадян віком від 6 до 18 років. Засновниками молодіжних та дитячих громадських організацій можуть бути громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, які досягли 15-річного віку.

Індивідуальними членами молодіжних громадських організацій можуть

бути особи віком від 14 до 35 років, індивідуальними членами дитячих громадських організацій - особи віком від 6 до 18 років. Вступ неповнолітніх віком до 10 років до дитячих громадських організацій здійснюється за письмовою згодою батьків, усиновителів, опікунів або піклувальників. Особи старшого віку можуть бути членами молодіжних та дитячих громадських організацій за умови, якщо їх кількість у цих організаціях не перевищує третину загальної кількості членів; у складі виборних органів молодіжних та дитячих громадських організацій кількість осіб старшого віку не може перевищувати третину членів виборних органів.

2. Спілки. Засновниками спілок молодіжних та дитячих громадських організацій є молодіжні та дитячі громадські організації. Обмеження щодо кількості осіб, вік яких перевищує відповідно 35 та 18 років, у складі виборних органів не поширюється на спілки молодіжних та дитячих громадських організацій.

3. Фінанси. Членські внески і добровільні пожертвування, отримані від юридичних чи фізичних осіб, що спрямовуються на здійснення статутної діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій та їх спілок, не є об'єктом оподаткування.

При затвердженні місцевих бюджетів передбачаються видатки на реалізацію програм молодіжних та дитячих громадських організацій.

Молодіжні та дитячі громадські організації звільняються від сплати за державну реєстрацію та збору за реєстрацію їх символіки.

4. Проекти. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування залучають в установленому порядку молодіжні та дитячі громадські організації і їх спілки до виконання замовлень для державних та місцевих потреб. Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування можуть делегувати молодіжним та дитячим громадським організаціям повноваження щодо реалізації відповідних програм (проектів, заходів). У цьому випадку вони подають молодіжним та дитячим громадським організаціям фінансову та матеріальну допомогу і здійснюють контроль за реалізацією

наданих повноважень, у тому числі за цільовим використанням виділених коштів.

5. Інші питання. В усіх інших питаннях, усі аспекти діяльності регулюються Законом України “Про об’єднання громадян” та іншими нормативно-правовими актами, що діяльності громадських організацій [33].

Таким чином, утворилася специфічна група громадських організацій, які отримали статус двох однакових за нормативним регулюванням груп «молодіжні громадські» та «дитячі громадські» організації. Загалом в Україні на рівні Міністерства юстиції України зареєстровано близько 2800 організацій з статусом всеукраїнським та міжнародним, з них близько 160 є молодіжними та дитячими, тобто 6% [49]. Отже, відзначимо, що не відбувається залучення широких мас молоді до участі в організованому молодіжному русі.

1.2. Класифікація молодіжних організацій в Україні

О. Балакірєв і О. Яременко визначали, що молодіжні організації дозволяють адекватно відрегулювати стосунки молоді з державою, її інститутами. Вважається, що саме молодіжні організації є інструментом найбільш дієвої соціалізації молодого покоління. Проте, незважаючи на популярність тези про соціалізацію молоді в об’єднаннях, досі не існує єдиного повноцінного визначення терміну «молодіжна організація» [36].

О. Корнієвський розглядав молодіжну організацію як добровільне об’єднання молодих громадян, що утворюється для реалізації і захисту їх різнобічних, зокрема, специфічних (як особливої вікової категорії населення) колективних інтересів з метою об’єднання зусиль молоді для участі в соціально-економічних, громадсько-політичних, державотворчих процесах [20].

Власне, з цим визначенням можна погодитися. Молодіжні організації на добровільних засадах об’єднують молодих людей задля захисту певних їхніх спільних інтересів.

Крім того, як правило, ці інтереси дійсно є специфічними (через доволі жорсткі критерії відбору членства). Зокрема, організація може мати вузькофаховий напрямок або ж навпаки – загальногромадський чи навіть політичний.

Виникають молодіжні організації переважно внаслідок усвідомлення неформальною групою молодих людей необхідності «акту формалізації» своїх внутрішньогрупових відносин задля досягнення більшої ефективності у втіленні спільних цілей. Цим актом формалізації і є створення організації. Іншими словами, відбувається формалізація внутрішньої ієрархії та відносин.

Використовуючи слідом за К. Зайдельманом тезу: «група – головна соціальна форма молоді» [34], прихильники теорії peer group визначають організовані молодіжні структури як продукт тільки самодіяльної форми соціалізації молоді. При цьому цілковито ігнорується суспільне замовлення щодо створення молодіжних організацій як засобів інтеграції молодого покоління в структуру суспільства. Соціальне ж замовлення зовсім не передбачає існування peer group як основи організації молоді.

Самодіяльна група може бути створена власними силами чи ініційована «дорослими» на початку діяльності організації. Часто пізніше групу однодумців взагалі змінює група функціонерів, практично позбавлена будь-якої самодіяльності – чи дуже обмежена в своїх діях. Дійсно, молодіжні організації не завжди виникають у результаті самодіяльності peer group. Вони часто можуть бути ініційовані зовні – державою, політичними партіями, громадськими об'єднаннями тощо. Більше того, це поступово перетворюється на провідний спосіб утворення організації, і сьогодні базою для створення молодіжних об'єднань виступають вже не молодіжні субкультури, а здебільшого спільність тих чи інших інтересів їх засновників. Саме задля їх досягнення молодь, іноді навіть не протиставляючи себе дорослим, об'єднується в організації.

Отже, ми дійшли висновку, що головним джерелом утворення молодіжних об'єднань як організованої частини загального молодіжного руху є

спільність інтересів та мети, досягнення яких можливе лише в умовах цієї організації.

З даного твердження випливає необхідність класифікації молодіжних організацій. На сьогодні існує кілька підходів до визначення критеріїв такої класифікації.

Так, марксистський підхід, як визначено К. Плоским, передбачає передовсім класову приналежність членства тієї чи іншої організації. Психологічний підхід розглядає та класифікує молодіжні структури виходячи з ролі peer group у процесі виникнення організації [32].

Юридичний підхід за головний критерій вважає реєстрацію організації та статутно оформлену задекларовану мету діяльності. Найбільшого ж поширення у навколонукових колах набув ідеологічний підхід, тобто типологізація молодіжних організацій, виходячи з їхньої ідеологічно-політичної орієнтації. Однак слід зазначити, що хоча вплив політичних структур та ідеологічних течій на організований молодіжний рух досить значний, він все ж не є визначальним. Існує ціла низка молодіжних організацій, які абсолютно не заангажовані політично чи ідеологічно. Тому, намагаючись класифікувати молодіжні структури, ми за головний критерій беремо не ідейно-політичне забарвлення, а характер діяльності організації.

Найбільш повно систематизацію типологій молодіжних об'єднань виклав вітчизняний долідник В. Якушик. Цю систематизацію було розроблено на базі методології та загальнотеоретичних підходів, що були ним використані в аналізі політичних партій [64].

Для створення комплексної типології молодіжних об'єднань В. Якушик запропонував згрупувати головні критерії їх класифікації у п'ять блоків: -

- соціальна база молодіжного об'єднання;
- специфіка генези (процесу виникнення) організаційних принципів та структури молодіжного об'єднання;
- особливості системи здійснюваних молодіжним об'єднанням функцій;
- роль молодіжного об'єднання в суспільстві;

- характер впливу молодіжного об'єднання на суспільні процеси [64].

Так само тією чи іншою мірою намагалися дати типологізацію існуючих в Україні молодіжних об'єднань і О. Корнієвський, П. Мартин, А. Скрипник та інші науковці.

В якості основного критерію власних типологізацій молодіжних організацій в сучасній Україні вони пропонували саме функції, які виконують ці об'єднання у суспільстві. Проте повністю комплекс цих функцій зазвичай визначити дуже складно, тим більше у перехідному суспільстві. Таке суспільство саме ще не має стабільної структури та чітко розмежованих функцій. Але поза наявністю чи відсутністю загально визнаної класифікації, так само як і можливостей її застосування, в сучасній Україні все ж існує доволі збалансована система молодіжних структур. Тож єдиним практичним рішенням за такого стану речей буде прийняти альтернативну систему класифікації, що більше відповідатиме реальному станові речей. Адже поруч з ускладненнями, спричинюваними загальною ситуацією в суспільстві, додаткові труднощі полягають у тому, що програма, декларовані принципи, статут та юридичний статус організації часто не відбивають об'єктивної ситуації і жодним чином не впливають на її дійсний соціальний статус [41].

Молодіжні філії політичних партій. Важливим чинником молодіжного руху є взаємодія його з політичними партіями. Безперечно, що співпраця з молодіжними організаціями є одним з найважливіших моментів діяльності партії. Стосунки між ними в ідеалі повинні будуватись на основі взаємопорозуміння, співпраці й автономності. Однак іноді ці стосунки стають надто тісними. Основний момент єдності партії з її молодіжною організацією полягає у єдності їх ідеологічних платформ [31].

Молодіжна організація веде свою роботу, вирішує свої проблеми і одночасно співпрацює з партією та готує себе для майбутньої політичної роботи в ній. У свою чергу політичні партії домагаються вирішення проблем, які є у молоді та відстоюють інтереси членів молодіжних організацій, зокрема, в Парламенті.

О. Доній визначав, що в Україні значна кількість партій мають свої молодіжні філії та організації, які ідеологічно орієнтуються на них. Окрім цього, партії за допомогою своїх програм намагаються забезпечити підтримку молоді на виборах, проголошуючи соціальну спрямованість власної молодіжної політики. Складність визначення такої групи організацій полягає в значній відносності терміну «молодіжна філія політичної партії», оскільки передбачає статутну залежність молодіжного об'єднання від партії. Однак сучасна партійна молодіжна політика передбачає автономність, а іноді й повну незалежність молодіжних структур [13].

На мою думку, головним критерієм для визначення молодіжних філій партій слід визначити ступінь залежності молодіжної організації. Мається на увазі увесь комплекс питань, пов'язаних з цим (ідеологічні, політичні, фінансові, організаційні, статутні тощо). На наш погляд, під таке визначення підпадає ряд сучасних молодіжних організацій в Україні. Зокрема: Республіканська християнська молодь, Молодіжна організація республіканців України, Молодий Рух, Соціалістичний конгрес молоді, Народно-демократична ліга молоді, Ленінська комуністична спілка молоді України тощо.

Громадсько-політичні організації молоді. Залишається значний прошарок молодіжних об'єднань, що зберігають свою незалежність, залишаючись самостійними ідейно-політичними утвореннями, і займають активну громадську позицію, іноді висуваючи навіть політичні вимоги.

Щоб класифікувати такі організації відповідно до їх ставлення до домінуючого у сучасному світі типу приватновласницьких, суспільно-економічних відносин (тобто на підставі ступеня прийняття або неприйняття цього типу в цілому) необхідно враховувати наступне:

- ультраліві організації;
- ліві;
- лівоцентристські;
- центристські;
- правоцентристські;

- ультраправі [40].

Хоча така класифікація застосовується для типологізації політичних партій, на нашу думку, вона адекватно відображає громадсько-політичну ініціативу молоді сучасної України. Слід також наголосити на тому, що цей тип відповідає досить значній кількості молодіжних організацій. Іноді ці організації спрямовують свою діяльність на реалізацію вузькоцільових проєктів (відповідно до отриманого гранту тощо). Однак це не означає, що організація увесь час свого існування займатиметься цією діяльністю.

Молодіжні релігійні організації. Окремо слід виділити молодіжні релігійні об'єднання, що утворюються в Україні. Після падіння тоталітарної системи значний відсоток молоді звернувся у пошуках самореалізації до релігії. Зокрема, це пов'язано з національним рухом, що набув своєї кульмінації у 1991 році. Молодь, яка обрала участь у цих рухах, здебільшого декларувала свою приналежність до «популярних» тоді конфесій (Українська греко-католицька церква, Українська автокефальна православна церква) [34].

Також великий відсоток молоді звертається до протестантських церков, різноманітних сект та містичних, псевдо-релігійних культів. Наприклад: «Українська молодь Христові», Християнська молодіжна організація Церкви адвентистів сьомого дня, Молодіжна рада церков Євангельських християн-баптистів України тощо.

Молодіжні фахові об'єднання, організації за інтересами. Молодіжні об'єднання, які політично не заангажовані, утворюють наступну групу організацій, яка перевищує всі попередні не лише за кількістю організацій, а й за кількістю членів у кожній зокрема. Керуючись головним критерієм нашого дослідження – характером діяльності, можна виділити таку типологію як фахові молодіжні структури. Утворюються головним чином за ознакою фахової приналежності, під час навчання або роботи. Об'єднують не лише студіюючу молодь, а й молодих спеціалістів[33].

О. Безпалько, А. Годлевська, Г. Ірза зазначали, що в Україні існує цілий ряд молодіжних фахових організацій. Складність визначення цієї підгрупи

молодіжних об'єднань полягає в специфічному боці терміну «фах». Неможливо визначити фахову приналежність лише за наявністю відповідної освіти. Тому маємо взаємопов'язані підгрупи, наприклад, фахові, наукові, літературно-мистецькі. Досить важко провести межу між професіоналізмом та аматорами; наукові, літературно-мистецькі та культурологічні організації [35].

На відміну від «неформальних» літературних «тусовок» та салонів, літературні та мистецькі організації намагаються шляхом об'єднання зусиль відстоювати свої інтереси, зокрема, фінансування своїх видань. Однак такий напрямок не вичерпує всієї гами інтересів молодих літераторів та митців. Більшість літературно-мистецьких організацій утворюється на ґрунті прихильності до визначеної течії в мистецтві.

Позашкільні та спортивно-патріотичні організації молоді. До них ще можна віднести дитячі виховні організації. Також підкреслити значну роль загальноукраїнських спортивних асоціацій, зокрема, в галузі єдиноборств.

Благодійні фонди для молоді та молодіжні благодійні фонди. Цей тип організацій не є досить поширений в сучасному молодіжному середовищі. Однак їх діяльність є досить активною в напрямку акумуляції потрібних коштів та фінансування благодійних програм чи різноманітних молодіжних проєктів. Наприклад: Фонд «Молода Україна», Український фонд студентів, Дитячий фонд України тощо.

Національні молодіжні організації. Об'єднання, утворені національними меншинами, які опікуються збереженням та поширенням серед молоді власних національних звичаїв, культури та традицій. Слід відзначити, що серед національних організацій наявні не лише культурологічні, а й студентські, наукові, фахові, благодійні, спортивно-патріотичні тощо.

Студентський рух. Аналізуючи молодіжний рух в цілому, не можна не відзначити студентський рух як його складову частину. Студентство завжди було в авангарді всіх соціальних перетворень та політичних рухів. Воно складає чи не 80% від чисельності молодіжних організацій, а часом й більшу їх частину.

Однак власна специфіка організованого студентського руху визначається

передовсім характером студентських організацій, членами яких є ті, хто навчається у вузі, тобто членство у таких організаціях чітко регламентоване часом. Крім того, студентські організації відстоюють інтереси студентської молоді, акцентуючи на цьому увагу. Також студентські організації мобільніші та дієдатніші за загальномолодіжні структури. Це показали страйки 1990, 1992 років, а також студентські заворушення по всьому світі.

Серед студентських об'єднань, на думку Б. Нагорного, слід виділяти:

1) профспілки, першочерговим завданням яких вирішувати соціальні проблеми студентства та захищати їх інтереси перед державою та адміністрацією вузів. Наприклад: Перша українська студентська профспілка (ПоСтУП), Профспілка студентів «Пряма дія», Асоціація студентських профспілкових організацій України тощо;

2) громадські студентські організації. Громадські студентські об'єднання мають на меті репрезентувати громадсько-політичну ініціативу студентства та відстоювати його права. Окремо, але в структурі громадських організацій існують студентські корпорації та інформаційно-координаційні центри;

3) фахові студентські організації та об'єднання за інтересами. Організації такого типу є досить поширеними в рамках окремих вузів та факультетів. Наприклад: асоціації студентів-юристів, історичні товариства окремих вузів, вузівські наукові товариства тощо;

4) органи студентського самоуправління. Іноді вони перетворюються з підструктур вузів на самостійні організації. Завдання студентського самоврядування полягає у тому, щоб допомогти студентам та аспірантам в їх науковій, професійній та громадській роботі, налагодити побут та дозвілля студентів у студмістечках, організація відпочинку тощо. Крім того (і це важливо), завдання студентського самоуправління полягає у захисті та узгодженні інтересів студентів і аспірантів з інтересами адміністрації вузів та держави [38].

Молодіжні партії. Окремо слід окреслити тенденцію, яка проявилася лише в останній час. Мова йде про створення молодіжних партій. Необхідно

зазначити, що ідея створення молодіжної політичної організації в молодіжному середовищі у 90-х виникала неодноразово. Однак перші молодіжні партії з'явилися саме в 1999 році.

Українські соціальні педагоги Н. Заверико, І. Зверева, Г. Лактіонова, розглядаючи політичний молодіжний рух, стверджували, що існує кілька типів організацій, які умовно чи фактично можуть бути молодіжними політичними партіями [54].

Так, О. Корнієвський вважав, що молодіжна партія I типу (незважаючи на відсутність слова «молодіжна» у назві організації) може розглядатися як організаційна структура, що об'єднала молодих людей за спільними ідейно-політичними мотивами однією політичною орієнтацією [21]. До цього типу він відносив СНПУ.

Другий тип, за О. Корнієвським, це власне молодіжна партія. Такий підхід дещо застарілий. Особливо, якщо враховувати нові політичні реалії та характер новоутворених молодіжних політичних партій. Політична партія виникає тоді, коли соціальна верства, група усвідомлює необхідність політичної самоорганізації задля захисту своїх інтересів та участі у виробленні державних рішень [22].

В нашому випадку частина молоді як соціально-демографічна група усвідомила необхідність політичного оформлення своїх інтересів у вигляді створення власних партій.

До молодіжних партій належать партія «Молода Україна», організація політичного розвитку – Молодіжна партія України, партія «Нова генерація» [21]. Ці політичні організації складаються переважно з молоді і заявляють про готовність захищати інтереси молодого покоління (як першочергове завдання). В плані ставлення до домінуючого у сучасному світі типу приватновласницьких суспільно-економічних відносин (тобто на підставі ступеня сприйняття або несприйняття цього типу в цілому) ці партії належать до центристського напрямку. За ідеологічною орієнтацією – декларують приналежність до лібералізму. За характером організації – це кадровані партії.

Висновки до першого розділу

Зруйнування на початку 90-х років піонерської і комсомольської організацій та невизначеність конкретної мети суспільного розвитку і необхідної соціальної бази для заснування об'єднань молоді у відповідності до цілей соціальних перетворень в країні сприяло появі низки проблем при становленні і розвитку молодіжного руху нового типу.

До основних питань інституціоналізації молодіжного руху 90-х років ХХ – початку ХХІ століття можна зарахувати такі.

По-перше, серед основних інститутів соціалізації підростаючого покоління саме громадським молодіжним і дитячим організаціям молоді люди виявляють досить високу довіру. Так, соціологічне дослідження, проведене Державним інститутом проблем сім'ї та молоді у травні 2000 року, засвідчило, що громадським молодіжним і дитячим об'єднанням «повністю довіряють» та «скоріше, довіряють, ніж ні» 28 % молодих українців віком 14 – 28 років. У грудні цей показник підвищився до 37 %, у червні 2002 року – до 40 %. Серед запропонованих у вересні 2002 року для оцінки основних категорій громадських об'єднань найвище були оцінені саме молодіжні та дитячі організації: їм висловили довіру 54 % опитаних, тоді як жіночим організаціям – 43 %, релігійним об'єднанням – 36 %, профспілкам – 20 %, а політичним партіям – лише 10 % [11].

По-друге, визначальною рисою сучасного молодіжного руху України є його демократичність за характером створення та діяльності: переважна більшість молодіжних і дитячих об'єднань сформована самою молоддю. Демократичність забезпечується ще й тим, що чинне законодавство практично знімає всі обмеження, які існували раніше, на створення юначих об'єднань (за винятком деструктивних, кримінального характеру). Це підтверджує Закон України від 1 грудня 1998 року «Про молодіжні та дитячі громадські організації», в якому, зокрема, сказано: «Молодіжні та дитячі громадські організації утворюються і діють на засадах добровільності, рівноправності їх членів, самоврядування, законності та гласності» [12, 129].

По-третє, сучасний молодіжний рух відзначається великою кількістю різнопланових за напрямками діяльності і політичними уподобаннями громадських молодіжних організацій. Так, з року в рік зростає кількість всеукраїнських молодіжних та дитячих об'єднань, упродовж останніх п'яти років утричі зросла кількість таких місцевих організацій [13, 82].

Четвертою особливістю інституціалізації українського молодіжного руху є поглиблення процесу становлення структур громадських молодіжних та дитячих об'єднань на місцевому рівні: на початок 2003 року було зареєстровано 2800 обласних та районних організацій, тоді як наприкінці 1998 року їх було трохи більше 1500. Якщо ж взяти до уваги ще й регіональні структури всеукраїнських об'єднань, то загальна кількість місцевих громадських молодіжних і дитячих об'єднань на початок 2003 року становила понад 4,5 тисячі [9, 159].

П'ятою проблемою інституціалізації українського молодіжного руху є те, що хоча кількість громадських молодіжних та дитячих об'єднань продовжує зростати, проте вони невеликі за складом. Свобода вибору молодою людиною своєї організації на нинішньому етапі проявляється для більшості як свобода не обирати жодної. Це підтверджують матеріали соціологічних досліджень. Так, за даними моніторингового дослідження громадської думки населення України, що проводиться Державним інститутом проблем сім'ї та молоді з 1992 року, у травні 1993 року 3,5 % молодих людей заявили, що є членами громадських молодіжних організацій, у червні 1994 року – 1,4 %, у жовтні 1995 року – 5,3 %, у вересні 1999 року – 3 %, у травні 2000 року та червні 2002 року – по 2 %. У травні 2000 року та в червні 2002 року ще по 2 % молодих людей відповіли, що іноді відвідують окремі заходи, організовані молодіжними організаціями. Отже, можна стверджувати, що в країні членами організованого молодіжного руху є 2-3 % молоді [15, 110]. Про це свідчить і кількісний склад зареєстрованих відповідно до чинного законодавства всеукраїнських молодіжних об'єднань, в яких перебуває дуже невелика частина юнаків і дівчат.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОЛОДІЖНОГО РУХУ

2.1. Виникнення й становлення сучасного молодіжного руху в Україні

Політична система України вступила в нову фазу свого розвитку. Демократичні інституції поступово закріплюють свої позиції. Підвищується рівень політичної культури всього населення України і молоді зокрема. Нові умови дають широку можливість розвитку молодіжної ініціативи, самореалізації молодого покоління.

Слід відзначити наявність розбіжностей у поглядах вітчизняних і зарубіжних науковців щодо визначення самого терміну «молодіжний рух». Одні розглядають його конкретно-історичну сутність крізь призму розвитку соціальної активності молоді, інші – як «складову частину молоді», чи як «сукупність молодіжних громадських об'єднань» тощо [31].

Представники вітчизняної науки (М. Головатий, Ю.Поліщук) пропонують розглядати цей рух, по-перше, як одну з рухливіших і мінливіших форм соціальної активності молоді, її соціально-політичних громадських ініціатив; по-друге, як один із засобів участі молоді у суспільних процесах через колективні (як зорганізовані, так і неструктуровані) форми прояву її самодіяльності на засадах спільних інтересів; у більш вужчому розумінні – як систему молодіжних громадських об'єднань [10, 46].

На жаль, у нас залишається досить поширеним підхід до молодіжного руху, втілений у концепції – молодіжний рух – сукупність молодіжних організацій. Тобто, молодіжну активність досліджують лише в її організаційній формі, полишаючи поза предметом вивчення неформальний рух молоді, що є набагато потужнішим і впливовим. Найбільшими прихильниками цієї концепції були польські науковці Б. Ратусь, Ч. Козловський та Е. Пардусь [33]. Цього напрямку дотримуються і деякі сучасні вітчизняні дослідники. Передовсім

вивчається саме та активність молоді, яка виражена в організаційній формі.

Проте, з часом, науковці позбуваються рудиментів формалістського підходу і намагаються ширше охопити явище.

Видатний вітчизняний фахівець у сфері вивчення молодіжної проблематики В. Головенько порівнює молодіжний рух із своєрідною політичною системою, головне завдання якої – визначення та реалізація молодіжної політики суспільства [8]. У свою чергу, молодіжний рух включає в себе ряд підсистем, основними з яких є організаційно-інституційна, регулятивна та інформаційна.

На нашу думку, найбільш повно визначає молодіжний рух Є. Косенко: під молодіжним рухом, як правило, розуміють масову організовану соціально-політичну активність, спрямовану на реалізацію як специфічних вимог і цілей молодого покоління, так і цілей інших громадських груп, об'єктивні інтереси яких, відповідають інтересам молоді. Організована політична активність виявляється у формі участі молоді у широких соціальних рухах. Вузкоцільові рухи, як правило, мають чітко обмежену молодіжну базу та спрямованість на відбиття безпосередніх інтересів молоді. Зазначаючи впливу провідних політичних рухів і партій, вони, разом з тим, являють собою самостійні ідейно-політичні утворення. До таких рухів можна віднести, наприклад, рух школярів і учнів вузів за академічні права, різного роду виступи під прапором культурних перетворень. Вузкоцільові рухи являють собою необхідну та важливу форму боротьби молоді за свої соціально-економічні інтереси і одночасного залучення до боротьби [26, 37].

Про зародження молодіжного громадського руху, як такого, ми можемо говорити лише в умовах зародження громадянського суспільства, правової держави і демократичного устрою, як такого. А в умовах існування імперій, тоталітарних держав, говорити про молодіжний громадський рух, як такий, можна лише в контексті винятків, або ж в контексті боротьби за право українського народу на власну державу. Наприклад, П. Щербань зазначив, що перша скаутська організація в Україні виникла у м. Бахмач (нині Артемівськ)

Донецької області на початку минулого століття і була пов'язана з виховною працею [61].

Тим не менш, сам же скаутський рух набув найбільшого поширення на теренах Західної України, де зародження і розвиток «Пласту», стало працею для розбудови української Держави і зміцнення борців за незалежність. Вихованці перших молодіжних об'єднань прийняли активну участь у визвольних змаганнях I-ої Світової війни, створення УНР, ЗУНР. Ще більше учасників тих славних подій зрозуміло, що без системної роботи з молоддю успіху досягнути майже неможливо. Тому не дивно, що Українська Військова Організація на чолі з Євгеном Коновальцем налагодила системне виховання з молодими кадрами. Робили це і десятки інших організацій, що врешті решт і призвело до вибуху саме молодіжної активності в Західній Україні. В цей час в інших регіонах країни СРСР знищив останні залишки активності і провівши репресії та голодомор повністю взяв під контроль Україну [34].

В умовах СРСР фактично тільки комсомол залишався єдиною молодіжною організацією країни. Але слід розуміти, що комсомол не був громадською організацією, це радше партійний підрозділ єдиної легальної партії, оскільки справжня громадська активність каралася тюрмами.

Роль молодіжного руху в національних змаганнях України, створенні Української Повстанської Армії найбільша. Фактично ця група лідерів виросла за 20-30 роки на основі молодіжної активності нова генерація борців за Україну, що враховувала попередній гіркий історичний досвід I-ої світової війни, була вишколена та підготовлена [33].

Звичайно, що під час війни до 50-х років, аж до самого знищення УПА будь-які інші форми активності молоді були неможливі, адже СРСР не визнавав іншого, окрім диктату власної партії. Тому ті молоді люди, які могли – йшли в ОУН-УПА, хто ж не наважувався або часто і не знав, фактично був позбавлений вибору – комсомол. При ОУН діяла юнацька сітка ОУН. При КПУ традиційно – піонери, комсомольці, партійці. Пізніше УПА було повністю знищено і комсомол і надалі залишався єдиною формою політичної активності

молоді на території України, а класичні молодіжні організації українців існували тільки у діаспорі.

Варто відзначити, що вже у ті роки у СРСР почали з'являтися «зародки» громадської активності молоді – клуби молодих юннатів та охоронців природи, молодіжні туристичні клуби тощо. Цьому також сприяла розбудова системи палаців піонерів та студентських центрів при університетах, розвиток культури та економічне відродження країни після війни.

В. Головенько та О. Яременко відзначали, що перебудова, кінець 80-х років разом з демократизацією, принісла і зародження демократичного молодіжного руху [9]. Так наприклад, ідея створення незалежного професійного об'єднання студентів виникла влітку 1989 р. під час студентського походу шевченківськими місцями на Черкащині. На початку вересня вже були створені ініціативні групи для організації Української Студентської Спілки (УСС) у вузах Києва та Інших міст. Вже 20-21 лютого 1990 року відбулася перша широкомасштабна акція УСС, головними вимогами якої були: скасування тотального панування марксизму-ленінізму у вузах та припинення діяльності на їх теренах парткомів КПРС та комітетів ВЛКСМ. Акція проводилася у формі страйків та мітингів у Києві, Донецьку, Дніпропетровську, Чернівцях та інших містах. За активну участь у ній 15 студентів київських вузів було заарештовано та ув'язнено на термін від 5 до 15 діб. Це спричинило ще більш масові протести у вузах та сильне зростання впливу УСС на студентську молодь [40].

Вершиною політичної та громадської активності УСС стає студентське голодування 1990 р. в Києві, проведене спільно зі Львівським Студентським Братством та членами інших молодіжних організацій, що вже почали виникати по Україні.

О. Доній відзначав, що студенти з багатьох міст приїжджали на Майдан в центрі міста і приєднувалися до голодуючих. Акція перетворилася в організований масовий студентський рух. В останні дні акції в маніфестаціях біля Верховної Ради України взяло участь більше 120 тис. чоловік. Внаслідок

цих подій було прийнято Постанову ВР України від 17 жовтня 1990р. «Про вимоги голодуючих студентів», які ВР зобов'язалась виконати відразу чи протягом року. Голова Ради Міністрів України Віталій Масол змушений був подати у відставку. Вимогу не підписувати союзного договору до прийняття нової Конституції теж було виконано. Для українських хлопців передбачено військову службу лише на території України. Було створено Комісію з націоналізації майна Компартії та комсомолу [13].

К. Плоский, враховуючи періодизації історичного розвитку молодіжного руху на Україні, яка закінчується 2000 роком у багатьох дослідників, пропонує власну періодизацію сучасного українського молодіжного руху, розмежовуючи в його розвитку три етапи:

I – етап «зародження» (кінець 80-х – сер. 90-х років ХХ ст.) – виникнення організаційно-правових форм діяльності новітнього вітчизняного молодіжного руху(поява перших активістів, що шукають нові моделі лідерства у молодіжному середовищі; формуються базові ціннісні орієнтири молодіжних об'єднань);

II – етап «політизації» (середина 90-х років ХХ ст. – 2004 р.) – включення молодіжного руху до політичного життя країни, поглиблення співпраці з політичними партіями, долучення до виборчого процесу, участь у масових політичних виступах та акціях; зміна лідерів у молодіжному середовищі;

III – етап «диференціації» (2004-2008 рр.) – організаційне становлення молодіжних організацій, поява нових форм молодіжної активності, зростання неформальної складової молодіжного руху [32].

Початок 90-х приніс в Україні укріплення серед організацій окремого виду – молодіжні. Але до 1998 року, молодіжні і дитячі громадські організації були звичайними громадськими організаціями, які діяли на підставі того ж закону «Про об'єднання громадян», що і всі інші організації. Ситуація змінилася тоді, коли молодіжні організації змогли пролобіювати прийняття окремого закону, основною метою якого була фіксація гарантованої державної підтримки, насамперед фінансової [31].

Ще в середині 90-х років з державного бюджету почали фінансуватися масово громадські організації. Зокрема, найбільше «перепало» саме тим громадським організаціям, які оголосили себе «реалізаторами молодіжної політики» та об'єдналися в Український Національний Комітет Молодіжних Організацій (УНКМО). Керівництво цього комітету було у надзвичайно близьких стосунках з тодішнім спікером Верховної Ради Олександром Морозом та відповідно СПУ, а молодіжне крило партії Соціалістичний Конгрес Молоді займав у Комітеті потужні позиції.

Наприкінці 1998-го року при ухваленні закону «Про молодіжні та дитячі громадські організації» учасникам комітету навіть вдалося провести норму – «Молодіжний рух в Україні координується Українським національним комітетом молодіжних організацій, який є незалежною неурядовою організацією і має статус всеукраїнської спілки молодіжних та дитячих громадських організацій» [38, 22], що дало можливість цілком законно отримувати з державного бюджету та розподіляти між організаціями ще значно більші суми.

Так, якщо у 1998 році УНКМО «мало» 7 млн., то у 2000-му році вже майже 13. І це при тому, що ще за підсумками використання коштів 1998-го року фахівці Рахункової палати встановили, що УНКМО (голова В. Рябіка) у 1998 році при використанні бюджетних коштів допустив порушення по 18 із 19 перевірених заходів на загальну суму 1 млн.189 тис. гривень [31].

Одразу з прийняттям відповідного закону між різними частинами молодіжного руху розгорнулася справжня боротьба щодо ліквідації такої системи фінансової підтримки організацій. Головними поборниками проти УНКМО стали незалежні громадські та молодіжні організації, які підтримувалися діаспорою, бізнесом та найбільше міжнародним співтовариством, і розуміли необхідність ліквідації системи, що навчає молодь реальної корупції.

Найбільшого ж успіху вдалося досягти тоді, коли керманічі УНКМО ввійшли повністю в орбіту впливу Віктора Медведчука, і тоді самостійні та ті

молодіжні організації, які знаходилися в орбіті ще сильної на той час НДП, завдали смертельного удару. На підставі Рішення Конституційного Суду від 2001 року положення про УНКМО в законі про молодіжні та дитячі організації втратило чинність, як таке, що є неконституційним. З того часу, система розподілу коштів повернулася до Державного комітету, а нині Міністерства у справах сім'ї та молоді [31].

Тільки після 2005 року у молодіжному русі відбувся кінцевий розподіл на ті організації, що співпрацюють з політичним партіями та блоками, орієнтуються у своїй діяльності на перебіг виборчого процесу, а також на ті, що здійснюють справжню громадську діяльність, уникаючи участі у агітаційній кампаніях, виборчих акціях на підтримку тих чи інших партій чи кандидатів.

Європейська партія України, Партія захисників Вітчизни, «Народна самооборона» (раніше партія «Вперед, Україно!») є партіями, у які афілійовані молодіжні організації відсутні. До них після останніх виборів приєдналася і партія «ПОРА», від якої відійшло її молодіжне крило.

У 2008-ому році відбулося обрання нового Голови «Української народної молоді», зокрема Головою було обрано народного депутата Андрія Давиденка, а заступником депутата Львівської обласної ради Олега Німчинова. Фактично молодіжне крило УНП єдине, яке очолює член фракції НУНС у парламенті.

Окрім молодіжних організацій партій блок НУНС також підтримують ВМГО «Молодий Рух» (лідер – Любомир Грицак) та ВМГО «ОСМ «Зарево» (лідер – Віктор Генералюк) [61].

Новостворений Блок Кличка у 2008-ому році сформували три партії (Народний Рух України, Європейська столиця та Українські соціал-демократи) серед яких тільки НРУ має молодіжне крило. Але цікавий факт, – під час виборів у Києві 25-го травня 2008-го року меморандум з Віталієм Кличком, окрім ВГО Молодий Народний Рух, підписали: ВМГО Молодий Рух, ВМГО Молода Просвіта, ВМГО Молодіжний Націоналістичний Конгрес, ВМГО Зарево, ВГО Український молодіжний Собор, ВМГО Християнсько-Демократичний Союз Молоді, Спілка дитячих організацій міста Києва, Спілка

української молоді.

У Блоці Юлії Тимошенко і офіційно, і фактично, довгий час було відсутнє реальне власне молодіжне крило, хоча майже по всій Україні за ініціативною Віктора Тарана і Андрія Шекети була створена мережа обласних організацій «Батьківщина Молода». Тільки у 2007-ому році на вищому рівні БЮТ прийняв рішення, що загалом робити з молодіжною політикою у результаті чого народний депутат України Євген Суслов очолив ВМГО «Батьківщина молода».

У Партії Регіонів «Союз молоді регіонів України» продовжує втрачати вплив на партію, а партія зацікавлення у сильній та розбудованій молодіжній структурі, що здатна самостійно реалізовувати значні проекти. Після публічного відсторонення лідера СМРУ, народного депутата Віталія Хомутинника у партійному списку та відходу від молодіжної політики народного депутата Юрія Мірошніченка організації які орієнтуються на партію Регіонів залишаються реально обезголовлені [41].

Комуністична партія України – одна з небагатьох партій хто зробила прорив у сфері молодіжної політики за останній час. Зокрема, КПУ продовжило серію комплексних навчань молодіжного крила партії – ЛКСМУ (лідер – Євген Царьков, народний депутат) та кооптації кращих керівників комсомолу до управління у партійні органи. Таким чином комуністи закріпили свій попередній вихід на молодь в рекламно-інформаційному просторі та проведення до ВРУ молодих народних депутатів (Євген Волинець, Сергій Храпов та Андрій Найдьонов) і розраховують вперше отримати значні відсотки серед молоді на дострокових виборах.

Окрім молодіжних організацій, що співпрацюють з партіями, потужного розвитку в останні роки зазнав незалежний молодіжний рух. Окрім них, активно працюють філії міжнародних молодіжних організацій.

Зокрема, авторитет та повагу у різних сферах молодіжної активності (окрім традиційно потужних – Національна скаутська організація України «ПЛАСТ», Спілка Української Молоді в Україні та ін.) здобули нові всеукраїнські молодіжні громадські організації та об'єднання органів

студентського самоврядування, а саме такі як – «Всеукраїнська студентська рада», «Студентська Рада Києва», «Фундація Регіональних Ініціатив», «Студентська Республіка», «Молода Просвіта», «Дебатна Академія», «Молодіжний націоналістичний конгрес», «Колегія молодих управлінців та юристів», «Європейська молодь України», «Спілка Ініціативної Молоді», «Студентська Республіка» та ряд інших. Дані організації є незалежними, кожна з них працює у своєму напрямку. Разом з тим, частина організацій об'єднали свої зусилля в рамках моніторингу виборчих програм партіями щодо молодіжної політики (громадянська кампанія «МОЛОДІЖНА ВАРТА: молодь за вами спостерігає»), такий союз є винятково коаліційним [40].

Найбільшою проблемою для розвитку молодіжного громадського руху, як і для усіх громадських організацій, залишається проблема масовості та якості діяльності. Хоча як показало соціологічне опитування, що було здійснене на замовлення Державного інституту розвитку сім'ї та молоді серед студентів існує величезний потенціал для розвитку молодіжних організацій. (Опитування проводилося Українським інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка у лютому-грудні 2008-2009 роках в усіх областях України, АР Крим та місті Києві. Всього опитано 5103 респонденти 2-го, 3-го, 4-го, 5-го, 6-го курсів ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Стандартні відхилення при достовірних 95 відсотках і співвідношенні змінних від 0,1 : 0,9 до 0,5 : 0,5 становлять 0,84 – 1,40 відсотка) [42, 71].

Структуризація українського суспільства викликала, відповідно, і структуризацію своєї складової частини – молодіжного руху в усіх його проявах.

Вийшовши з етапу масових громадсько-політичних акцій, молодіжний рух зорієнтувався на зорганізованому боці, як найбільш ефективній формі захисту своїх інтересів.

На рубежі ХХ-ХХІ ст. розвиток людства породило принципово нові проблеми взаємодії на міжнародній арені. Сформована ситуація сприяє розвитку міжнародних зв'язків молоді як на рівні її організацій, так і на рівні

міжособистісних контактів, і це особливо чітко проявляється в гуманітарному аспекті. Динамічний розвиток міжнародних молодіжних зв'язків у гуманітарній сфері стає надзвичайно важливим для сталого розвитку світової спільноти. Незважаючи на втрату впливу великих молодіжних організацій на міжнародній арені діючі організації, що представляють в основному країни Заходу, втілюють у собі не тільки інституційні можливості по реалізації широкого кола інтересів молоді, але їх потенціал розглядається як значущий ресурс, спрямований на розширення гуманітарних зв'язків з молоддю країн постсоціалістичного простору. Цьому процесу сприяли: зниження рівня протистояння двох наддержав, масштаби інтеграційних зв'язків, зростання кількості міжнародних неурядових організацій та посилення їхньої ролі на міжнародній арені, а також зростання культурного плюралізму і політичної активності молоді в кожному регіоні планети.

На сьогодні в міжнародних відносинах гуманітарному співробітництву молоді належить важлива об'єднуюча роль. Якщо вдивлятися в положення сучасної України в даній сфері, то величезна потреба в міжнародному молодіжному гуманітарному співробітництві, безумовно, є, але зазначених сприятливих умов його розвитку в широких масштабах явно не вистачає. Внаслідок відмови від політики активного впливу на міжнародну молодіжну середу (характерно для періоду СРСР) сьогодні найменше вплив на рішення даної проблеми роблять нові організації молоді, зокрема, в силу їх нерозвиненості, структурної несформованості, а також їх незначною інституційної ролі в процесі розвитку суспільства. Роль ряду молодіжних організацій на міжнародній арені виглядає більш «декоративної», ніж динамічною.

У зв'язку з політичними змінами на рубежі ХХ і ХХІ ст. і різноспрямованими тенденціями інтернаціоналізації, які посилили глобалізацію молодіжної взаємодії в гуманітарній сфері. У цей період ці тенденції визначають і нові підходи взаємодії в міжнародному молодіжному середовищі, де зростання соціально-політичної активності молоді розглядається як

виключно важливі наслідки для країн окремих регіонів світу. Зі становленням віртуального світу, як невід'ємної частини повсякденного життя сучасної молоді, змінюється характер її міжнародної діяльності, яка набуває обрисів і форм мережевої співпраці. Формується нова модель міжнародної молодіжної взаємодії, яка характеризується домінуванням загальнолюдських цінностей, орієнтованих на гуманістичні принципи спілкування. У всіх етапах становлення і розвитку міжнародних молодіжних організацій спостерігається тенденція до поширення форм і принципів міжнародної взаємодії молодіжних об'єднань, що виникли в одній або в декількох країнах, а також їх вплив на розвиток гуманітарної галузі міжнародних відносин.

Відбуваються зміни в організованому міжнародному молодіжному середовищі, в цілому можна відзначити, що вона має чималу громадську і творчу силу, здатність формувати не тільки сучасні підходи, спрямовані на вирішення власних життєвих проблем, але й активно впливати на важливі проблеми міжнародних відносин. Організаціям молоді з урахуванням їхнього володіння учасниками широким спектром інтересів і потреб притаманні унікальні можливості виступати з різноспрямованими міжнародними ініціативами, а також брати участь в обговоренні актуальних проблем сучасності на різних рівнях. Виступаючи суб'єктами міжнародних відносин, вони надають все більший вплив на їх розвиток, особливо в гуманітарній складовій. Саме завдяки інституційній взаємодії в міжнародній сфері організацій, інститути молоді формують конструктивні вимоги та ідеї світового співтовариства. В умовах динамічного розвитку сучасного світу міжнародна роль молоді буде все більш активно затребувана під час розв'язання гострих гуманітарних проблем сучасності.

Періодизація розвитку молодіжного руху в Україні, як і періодизація розвитку будь-яких соціально-політичних структур, має базуватися на комплексному підході до даної проблематики. В сучасній політичній науці існують певні теоретико-методологічні підходи для визначення періодів та етапів розвитку досліджуваних об'єктів, які дозволяють сформулювати відносно

чітку картину генези об'єкта.

В. Якушик виділяє чотири підходи до періодизації розвитку соціально-політичних структур:

- визначення історичних вагомих моментів як меж, що розділяють певні етапи на шляху прогресу (чи регресу) або різні неієрархізовані етапи (при цьому самі вагомні моменти виступають у вигляді результату впливу деяких реально значущих або у дійсності малозначущих, але міфологізованих факторів, наприклад, проведення з'їздів чи пленумів правлячої партії, зміна керівництва держави і таке інше);

- встановлення показників прогресу (чи регресу, якщо розвиток оцінюється негативно), які характеризують внутрішній розвиток системи;

- виділення набору можливих ідеальних (чистих) станів досліджуваного об'єкта;

- поєднання в тій чи іншій пропорції елементів декількох із зазначених вище підходів [64].

Дані підходи можна застосовувати при періодизації життєвих циклів не лише політичних структур, але і організованого молодіжного руху. Проте слід пам'ятати, що перші три підходи не вичерпують всієї багатоманітності та багатовимірності процесу. Тому при виробленні періодизації розвитку сучасного організованого молодіжного руху в Україні потрібно виходити з необхідності застосування четвертого підходу, тобто поєднувати в тій чи іншій пропорції елементи кількох із вищеозначених підходів.

Провідний український спеціаліст із вивчення молодіжного руху в Україні В. Головенько вважає, що здійснюючи періодизацію історії молодіжного руху, необхідно враховувати, що її критерії складаються з двох взаємопов'язаних елементів [7].

На думку В. Головенька, перший характеризує зовнішні, об'єктивні умови розвитку цього процесу – рівень демократизації державного будівництва, розмах і форми громадянського руху взагалі, зміни політичної ситуації, в якій розвивається молодіжний рух, ставлення суспільства до молодіжних проблем

тощо. Другий елемент критеріїв періодизації прив'язується до розкриття змісту цього процесу шляхом аналізу діалектики розвитку складових частин самого молодіжного руху, їх впливу на життя суспільства загалом, вирішення проблем молоді зокрема, визначення місця молодіжного руху в політичній системі суспільства тощо [7].

Зрозуміло, що на основні етапи сучасного молодіжного руху помітний вплив мали такі чинники, які відбивалися на розвитку всієї політичної системи України. Перш за все, аналізуючи головні етапи, можна простежити співвідношення розвитку партійної системи та організованого молодіжного руху. Тому деякі політологи, розглядаючи сучасний організований молодіжний рух, звертаються в першу чергу до періодизації розвитку партійної системи України, тим самим ігноруючи суто молодіжну специфіку явища.

Цікаву періодизацію українського молодіжного руху запропонували фахівці УкрНДІ проблем молоді. Так, історія українського молодіжного руху умовно поділена на чотири періоди:

1) перший – з часу появи молодіжних об'єднань і до кінця XIX віку. У цей час молодіжний рух в Україні лише зароджувався;

2) другий – з кінця XIX століття до середини 20-х років XX віку. Це період становлення молодіжного руху України, що складався тоді з десятків молодіжних об'єднань, різноманітних за політичними та іншими уподобаннями;

3) третій – з кінця 20-х до початку 80-х рр. XX століття. Протягом цього періоду молодіжний рух Радянської України був представлений лише комсомольською та піонерською організаціями. Більш різноманітним він був до 1939 року на Західній Україні. Традиції українського молодіжного руху частково розвивалися в українській діаспорі;

4) четвертий – з середини 80-х і до сьогодення. Це період відродження молодіжного руху України, його становлення як складного явища, різноманітного за політичними, структурними ознаками, формами роботи з молоддю [16].

Ця періодизація охоплює увесь період розвитку молодіжного руху в Україні і подає його в розгорнутій історичній ретроспективі. Слід зазначити, що більшість науковців визначають початком сучасного організованого молодіжного руху середину 80-х рр. ХХ століття. Хронологічна різниця у визначенні точки відліку в різних авторів визначається «міфологізацією» певної історичної події.

Так, науковці, представники української західної діаспори, визначають як початок сучасного організованого молодіжного руху в Україні – утворення Українського культурологічного клубу та Товариства Лева (1987 рік). Цієї думки дотримуються А. Камінський, О. Закидальська та ін [15, с. 18].

Значно раніше запропонували датувати початки сучасного організованого молодіжного руху Н. Косарев та І. Іванишин. На їх думку, перший етап розвитку сучасного організованого молодіжного руху припадає на кінець 70-х – початок 80-х рр. ХХ століття, і пов'язаний він з масовим виникненням неформальних груп, угруповань та формувань різного напрямку, створених на основі спільності інтересів. Другий етап (середина 80-х рр.) характеризується виникненням та розгортанням діяльності об'єднань молоді, що ставили перед собою соціально значимі завдання. Третій етап (кінець 1989 р. – початок 1990 р.), на думку Н. Косарева та І. Іванишина, відповідає створенню громадсько-політичних молодіжних організацій та участь їх в політичній діяльності [26].

Окрему періодизацію розвитку сучасного студентського руху пропонують О. Єригін та І. Коляка. Наприклад, І. Коляка повністю виокремлює студентський рух із загальномолодіжного, вважаючи їх двома різними течіями суспільного розвитку [23]. Слід також відмітити роботи радянських вчених, які за часи перебудови досліджували і намагалися періодизувати та класифікувати неформальну молодіжну ініціативу, вказуючи на тенденції організаційного оформлення молодіжних об'єднань.

Значну увагу цій проблематиці приділяли О. Громов, А. Кузін [9]. Більш конкретизована періодизація розвитку сучасного організованого молодіжного

руху подається в роботах провідних фахівців УкрНДІ проблем молоді. Проте схеми періодизації В. Головенька, М. Головатого та О. Корнієвського дещо відрізняються.

Так, В. Головенько [9], а слідом за ним і М. Головатий [10] виділяють три етапи становлення сучасного організованого молодіжного руху в Україні. Вони вважають, що перший етап (середина 80-х рр. – кінець 1989 р.) розпочався з виникнення молодіжних неформальних груп та об'єднань, створених на основі спільних зацікавлень (гіппі, металісти, панки тощо), а також значної кількості політичних дискусійних клубів та громадсько-політичних об'єднань, діяльність яких була пов'язана з проблемами екології, відродження національної культури тощо.

Другий етап (кінець 1989 р. – кінець 1991 р.) означений масовою політизацією молодіжного руху, активним процесом організаційного оформлення та значною опозиційністю стосовно існуючого режиму.

Третій етап (кінець 1991 р. – по сьогоднішній день) бере свій початок з проголошення 24 серпня 1991 року. Акту про незалежність України та підтвердження його на всенародному референдумі 1 грудня 1991 року. Фактично третій етап у В. Головенько визначає як – етап незалежності [9]. На його думку, на цьому етапі більшість молодіжних організацій перейшли від опозиційності до конструктивної співпраці з владою, тоді утворився координуючий центр організованого молодіжного руху та були налагоджені ефективні механізми реалізації молодіжної політики.

О. Корнієвський пропонує власну схему періодизації сучасного організованого молодіжного руху. Так, він виділяє чотири головних етапи сучасного розвитку молодіжного руху в Україні:

- неформальний (середина 80-х – осінь 1989 р.) або клубно-гуртовий період широкої громадсько-політичної дискусії, теоретичного пошуку в молодіжному середовищі нової системи ідеологічних координат; переоцінки традиційних цінностей, політизації молодіжних громадських об'єднань, які не мали за своїм статусом прямого відношення до політики;

- самодіяльний (осінь 1989 р. – жовтень 1990 р.) – поширення руху соціально-політичних, громадянських ініціатив молоді. Політична платформа більшості новостворених на той час молодіжних організацій еволюціонує від загальноперебудовчих вимог до антикомуністичних гасел, спрямованих на здобуття повної незалежності України. Молодіжний рух набув тоді більш організованих форм національно-патріотичного волевиявлення молоді, почав, образно кажучи, виходити з оболонки клубної самодіяльності;

- інтегративний (кінець 1990 р. – серпень 1991 р.) – період поглиблення політичної диференціації, у тому числі й за партійною ознакою, період подальшої інтеграції молодіжних об'єднань в єдиний український молодіжний рух за національну державність, демократичні перетворення і соціальну справедливість; період пошуку ними оптимальної організаційної моделі співпраці на всеукраїнському та регіональному рівнях. Молодіжний рух дедалі більше набував на цьому етапі свого розвитку соціально-державницького спрямування;

- посткомуністичний (з 24 серпня 1991 р.) і до теперішнього часу) – етап його інституювання, формування інтегрованої сукупності державних і недержавних громадських інституцій, організацій, установ, що ставлять за мету створення необхідних умов для самореалізації молоді, сприяння її соціальному становленню та розвитку. Пріоритетними функціями молодіжного руху стають соціально-захисна, патріотично-виховна та комунікативна [22].

Однак вищезначені підходи до проблеми не відповідають динаміці процесів, які відбуваються в молодіжному середовищі і в першу чергу в організованому молодіжному русі. Дійсно, джерелом сучасного організованого молодіжного руху є молодіжна неформальна ініціатива та самодіяльна ініціатива в рамках ЛКСМУ середини 80-х рр. ХХ ст. Проте слід зазначити, що визначення конкретної дати початку сучасного організованого молодіжного руху в Україні досить умовне.

Таким чином, на основі теоретичного аналізу літератури, пропонуємо періодизацію розвитку сучасного організованого молодіжного руху в Україні,

виходячи з комплексного підходу до аналізу явища.

Перший період розвитку сучасного організованого молодіжного руху припадає на середину 80-х – осінь 1989 р. На нашу думку, організована молодіжна ініціатива виникла саме в середовищі неформалітету. Ця тенденція набула значного поширення і в середовищі самодіяльності в рамках офіційних структур ЛКСМУ та піонерської організації. Неформальні групи усвідомили обмеженість даної форми існування і звернулися до більш жорсткої регламентації своїх стосунків та юридичного оформлення свого статусу. Цей період умовно можна визначити як – «період зародження» організованого молодіжного руху. В цей час виникають Український культурологічний клуб, Товариство Лева, різноманітні громадські організації, студентські об'єднання («Громада» м. Київ) [31]. Ці вияви організаційної активності молоді мають різноманітні ідеологічні та політичні вектори. Значна частина молодіжних об'єднань утворена на основі спільних інтересів в галузі мистецтва, культури, науки, екологічних, релігійних та суспільно-політичних проблем.

Другий етап розвитку організованого молодіжного руху (1989–1990 рр.) в першу чергу характеризується поширенням масових молодіжних та студентських громадсько-політичних рухів, виникненням масових молодіжних громадсько-політичних організацій. У цей час постають кількатисячні Українська студентська спілка та Спілка незалежної української молоді. Кульмінацією цього етапу стало голодування студентів у жовтні 1990 року на площі Жовтневої революції у Києві. Акція політизованого студентства була підтримана всіма однолітками. Вперше застрайкував весь студентський Київ. Студентське голодування, – зазначав лідер студентів О. Доній, – стало символом народження нового суспільства. Саме жовтень 90-го, коли молодь виступила цілком самостійною політичною силою і досягла успіху, і став відправною точкою, а не абсолютно відірваний від реалій серпень 91-го чи збуджений грудень 91-го. Саме в жовтні 90-го прийшло усвідомлення, що покоління 90-го виступає окремою історично-соціальною групою [13]. Голодування студентів стало переломним моментом не лише у свідомості

цілого покоління, але і в розвитку організованого молодіжного руху.

Третій етап (1991–1992 рр.) характеризується ідеологічною, політичною та організаційною кризою організованого молодіжного руху. Після проведення акції голодування 1990-го молодіжні об'єднання постали перед проблемою вироблення нових форм роботи в молодіжному середовищі. Досягнення державної незалежності викликало масовий відхід частини молоді від активної роботи в організаціях. Розпочався процес «припартизації» молодіжних структур та розпаду масових молодіжних громадсько-політичних рухів. Спробою реанімації масової молодіжної ініціативи стало ініційоване Союзом українського студентства друге голодування студентів у Києві в жовтні 1992 року. Проте ця акція не стала знаковою подією в молодіжному середовищі. Вона лише призвела до прискорення припартизації організованого молодіжного руху. На цей етап припадає входження у організовану молодіжну ініціативу цілого прошарку молоді, яка лише опосередковано була причетна до голодування студентів 1990 р., однак відчувала приналежність до «покоління 90-го». Ця «нова хвиля» активістів різноманітних молодіжних організацій склала кістяк більшості на сьогодні існуючих молодіжних громадсько-політичних об'єднань.

Четвертий етап (1993–1996 рр.) умовно можна означити як період пошуку та становлення організаційних форм роботи в молодіжному середовищі та налагодження механізмів діалогу між молоддю та державною владою. У цей час набувають значного поширення молодіжні філії при політичних партіях. Молодь шукає самореалізації через участь в партійній роботі. В той же час у студентському середовищі набуває поширення ідея створення незалежних студентських профспілок. Загалом даний період є своєрідною школою організаційної роботи сучасних молодих політиків.

П'ятий етап (1996–1999 рр.) означений активізацією спроб очолити загальноукраїнський організований рух. В цьому періоді значної популярності набула ідея створення єдиного репрезентанта інтересів молодіжного руху перед державою та міжнародними організаціями. В даному напрямку будувалася

робота багатьох молодіжних організацій. Крім того, в цей період спостерігається активізація участі активістів різних молодіжних організацій у виборчих кампаніях. Молоді люди почали самі висуватися в органи місцевого самоуправління на різноманітних довиборах. Крім того, під час виборчих кампаній 1998 та 1999 рр. молоді активісти брали найширшу участь як в ролі ініціаторів створення широкої громадської підтримки в молодіжному середовищі тієї чи іншої партії чи політика, так і в ролі кандидатів в депутати різних рівнів [31].

Кінець даного періоду відзначався значною політизацією молодіжного середовища і в першу чергу організованого молодіжного руху.

Шостий період розвитку організованого молодіжного руху розпочався в 1999 році внаслідок створення молодіжних партій. Власне, даний період якісно відрізняється від усіх попередніх. В середовищі політизованої частини організованого молодіжного руху відбулося усвідомлення необхідності політичного оформлення своїх інтересів у вигляді політичної партії та необхідності боротьби за владу задля реалізації цих інтересів. В орбіті даних партій перебувають різноманітні культурницькі, національні, спортивно-виховні, наукові, громадські та громадсько-політичні молодіжні організації. Тому можемо вести мову про поширення цього явища на увесь молодіжний рух, включаючи і «неформалітет».

Сучасний організований молодіжний рух, як визначено Б. Трегубовим, виник в період трансформації політичної системи від тоталітаризму до плюралістичної демократії. Його бурхливий розвиток визначався певними соціально-економічними проблемами, які переживало українське суспільство. Становлення державного механізму, відтак і становлення державної молодіжної політики, співпраця між молодіжними організаціями та державною відбувалися шляхом спроб та помилок. Організований молодіжний рух в Україні продовжує змінювати свої форми, засоби та методи роботи. З'являються нові лідери, нові структури, виринають раніше приховані тенденції. Все це не дає можливості охопити усе явище в цілому, у всіх його виявах та формах [52].

Пристосовуючи це визначення до сучасної ситуації у молодіжному русі України можна зробити певні висновки:

- по-перше, в Україні наявні як масова організована соціально-політична активність (у вигляді організованої в громадські організації, творчі спілки тощо, молоді та неформальної самоорганізованої молодіжної ініціативи, під час «молодіжні субкультури»), так і вузькоцільові рухи, які взаємно доповнюються;
- по-друге, сучасний молодіжний рух в Україні найбільш адекватно виражений саме у вузькоцільових рухах, вплив яких на молодь, на даному етапі, переважає усі інші.

Отже, сучасний організований молодіжний рух, пройшовши ряд певних періодів свого розвитку, сьогодні перебуває на новому етапі свого існування, який передовсім характеризується активною участю молоді як окремої соціально-демографічної групи з власними економічними, соціальними та політичними інтересами, оформленими у вигляді політичних структур у великій політиці.

Таким чином, за допомогою організації молоді люди мають можливість повніше зреалізувати свої інтереси, запити та потреби, тобто, само реалізуватися як особистості; молодіжні організації дозволяють адекватно відрегулювати стосунки молоді з державою, її структурами. Вважається, що саме молодіжні організації є інструментом найбільш дієвої соціалізації молодого покоління.

2.2. Проблеми розвитку сучасного молодіжного руху в Україні

Молодіжний рух як форма вияву соціальної активності молодого покоління є найефективнішим механізмом взаємодії нових поколінь із суспільством. У рамках молодіжного руху молода людина не лише проходить соціалізацію, здобуває необхідний досвід, але й самореалізовується. Молодіжний рух є середовищем, в якому йде формування локальних

молодіжних культур та стилів життя, що пізніше, зазнавши певних модифікацій, поширять свій вплив на культуру та спосіб життя суспільства в цілому. Тому дуже важливо, щоб молодіжний рух як сукупність різних організацій, неформальних об'єднань, течій являв собою активну складову громадянського суспільства з дієвими механізмами саморегуляції, самоорганізації та контролю, що дозволить їй надалі розвивати українські демократичні інститути.

П. Щербань вважав, що особливості розвитку молодіжного руху, його організованого сегменту визначаються значною мірою сутністю політичної системи та адаптацією державної політики до потреб молоді. Від цього залежить: спрямованість молодіжної ініціативи, ступінь її радикалізму та безкомпромісності; кількість молодіжних організацій та ступінь їхньої політизованості; поширення неформальних рухів та популярність субкультур у молодіжному середовищі [61].

Міністерством юстиції України впродовж 2006 р. було зареєстровано 255 молодіжних організацій, а у 2007 р. ще 269 організацій молодіжного спрямування різного рівня – від загальноукраїнських до міських та районних. Активнішу динаміку зростання кількості зареєстрованих організацій демонструють тільки громадські організації професійного спрямування (об'єднання лікарів, вчителів-правників, податківців тощо), яких у 2007 р. по Україні легалізовано близько 380 (2006 р. – 300) та громадські організації оздоровчого та фізкультурно-спортивного спрямування: у 2007 р. таких організацій по Україні легалізовано 376 (2006 р. – 365) [41]. Така активність свідчить про бажання молоді брати участь в організованому молодіжному русі, а значить й претендувати на державну підтримку своїх ініціатив.

19 листопада 2005 р. чотирнадцятьма спілками всеукраїнських молодіжних та дитячих громадських організацій України було створено Український молодіжний форум (УМФ). На установчих зборах УМФ також одноголосно було ухвалено рішення почати підготовку до вступу в Європейський Молодіжний Форум (ЄМФ). Вступ у ЄМФ надає можливості

користуватися європейськими інформаційними базами, розширює можливості у вирішенні проблем України на європейському рівні, а також дозволяє молодіжним лідерам України долучатися до загальноєвропейського молодіжного руху.

Фактично український молодіжний рух постав перед створенням нової, досі безпрецедентної та доволі абсурдної реальності – під назвою УМФ було створено спілку спілок молодіжних організацій. Керівництво УМФ наслідувало найгірші традиції УНКМО, який повністю скомпрометований чисельними скандалами з розкрадання бюджетних коштів, виділених на реалізацію державної молодіжної політики.

Через три роки існування УМФ, попри його вступ до ЄМФ, є очевидним, що це об'єднання не представляє інтересів більшості молодіжних організацій, не користується авторитетом у молодіжному русі. Водночас на рахунки організацій, що входять до складу УМФ надходить досить великий обсяг бюджетних коштів, які мають спрямовуватися на підтримку значно ширшого спектру представників молодіжного руху. Разом з тим про те, яким чином вони витрачаються, та й взагалі про діяльність цих організацій широкому загалу молоді не відомо [31].

Крім того, що спілки, які входять до УМФ отримують фінансування на свої програми, сам Український молодіжний форум як спілка спілок отримав від Міністерства на реалізацію ще двох проектів 490 000 грн. Тобто, загальний обсяг бюджетного фінансування УМФ склав 1125000 грн. Отримали досить суттєве фінансування молодіжні організації, які, будучи формально (згідно своїм Статутам) незалежними, мають пряме відношення до своїх „материнських” партій.

Крім того, серед переможців конкурсу є багато організацій, які існують швидше на папері податкових звітів, ніж у реальному молодіжному русі, та пов'язані з доволі відомими персоналіями. Наприклад, „діяльність” таких організацій, як: Національна молодіжна педагогічна рада, Українська молодіжна інформаційна агенція, Спілка молодих державних службовців

України, Ліберальне Молодіжне Об'єднання, Нові ініціативи молоді, Молодь за податкові реформи, Центр молодіжних ініціатив «Школа лідерів», Українська федерація молодих медиків, Асоціація молодих депутатів, Всеукраїнська спілка молодих підприємців та бізнесменів, Союз аграрної молоді, Всеукраїнська спілка молодіжних та дитячих громадських організацій «Національна Рада молодіжних організацій України», Спілка селянської молоді, пов'язують з директором Департаменту сприяння соціальному становленню та розвитку молоді Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту К. Захаренко. Загальна сума фінансування цих організацій склала 2445000 грн [32].

Таким чином, 23 організації, що складає 16,3 % від усіх зареєстрованих Міністерством юстиції всеукраїнських молодіжних організацій, отримали фінансування в розмірі 5195000 грн., тобто 33,8 % загальної суми бюджетних коштів, передбачених для державної підтримки молодіжних і дитячих громадських організацій на виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї.

Після профінансованих проектів припартійних молодіжок та дитячих організацій, на всі інші 118 всеукраїнських організацій та величезну кількість інших напів- та неформальних молодіжних ініціатив залишилось трохи більше 10 млн грн.

Сучасний молодіжний рух в Україні, як визначено К. Плоским, представлений не лише організованим рухом (станом на 1 квітня 2007 р. Міністерством юстиції України було зареєстровано 141 всеукраїнську молодіжну організацію і спілку), а й неформальною молодіжною ініціативою. Це своєрідна молодіжна культура, яка включає в себе різноманітні напрямки, течії та вияви активності молоді [32].

Останнім часом активізували свою діяльність різноманітні екстремістські молодіжні організації, соціальна база яких – маргінальна молодь, витіснена життєвими обставинами на узбіччя життя.

Одним із напрямів, доволі поширеним серед радикальної молоді, є неофашистський рух, зосереджений у середовищі скінхедів, які нагадують про

небезпеку свого існування доволі частими акціями побиття чи, навіть, вбивства представників країн Африки та Південної Азії.

Певною українською дев'яцією неофашизму є представники середовища молодих націонал-радикалів, яке гуртується на основі уламків колись чисельної УНА-УНСО навколо Д. Корчинського – так зване «Братство». Ідеологічна платформа «братчиків» – дивна суміш містицизму, анархізму і неофашизму. «Маніфест Православної Революції» Д. Корчинського пропонує молодій людині для початку сколотити невеличку бригадку або приєднатися до існуючої. Бригадка повинна будуватися навколо літургії на кількох простих поняттях, які відчуженим суспільним формам протиставляють принцип особистої вірності [13].

Поєднання неофашистської практики й «православної» символістики характерне й для представників іншої екстремістської організації – «Євразійської спілки молоді», яка відзначилася зруйнуванням символів української державності на г. Говерла в жовтні 2007 р. Фактично в Україні діє відділення цієї організації, яка базується в Росії. Її ідеологічна доктрина розроблена політологом, лідером Міжнародного «Євразійського руху» Олександром Дугінім. В Україні вона малочисельна (до 100 осіб), утім, разом із представниками таких організацій, як «Прорив», «Ми», «Донбасская Русь», націонал-більшовиками Е. Лімонова доволі швидко відмобілізується для проведення антиукраїнських акцій [34].

Відзначимо, що в українському молодіжному русі не викорінено таке негативне явище, як наявність певної гуртківщини, чвар. Саме це є однією з основних причин того, що Україна до цього часу не стала повноправним членом Європейського молодіжного форуму, Всесвітньої організації скаутського руху. З цих причин на всеукраїнському рівні зареєстровано дві Спілки української молоді. Ця ж проблема мала місце у стосунках між лідерами Українського молодіжного парламенту та Молодіжного парламенту України, а також Молодіжного парламенту України, Молодіжного уряду України та Українського національного комітету молодіжних організацій. Особливе місце

в молодіжному русі посідають молодіжні спілки, які ставлять за мету об'єднати більшість всеукраїнських та місцевих молодіжних і дитячих організацій, стати координатором молодіжного руху, мають регіональні представництва, намагаються репрезентувати громадський молодіжний рух України на міжнародній арені.

За останні десять років лідируючу роль у цьому напрямі відіграє Український національний комітет молодіжних організацій (УНКМО). Якщо 1992 року до його складу входило 14 всеукраїнських громадських об'єднань молоді, 1997-го – 28 всеукраїнських молодіжних і дитячих організацій та 19 регіональних об'єднань, то на початок 2003 року спілка вже об'єднувала 83 всеукраїнські молодіжні і дитячі організації і мала свої представництва в усіх областях України, до яких входять понад 3 тисячі місцевих об'єднань [15, 118].

Таким чином, визначимо пропозиції та рекомендації. Вважаємо за доцільне розглянути можливість підготовки указів Президента України, якими доцільно передбачити наступне.

1. Широке обговорення на основі кращого світового досвіду та за активної участі молодіжної громадськості проекту Національної доктрини молодіжної політики з подальшим її затвердженням і прийняттям Верховною Радою України. Внести зміни відповідно до реалій сучасного життя та систематизувати нормативне регулювання молодіжної сфери згідно з європейськими демократичними цінностями.

2. Покращення доступу молоді до високоякісної сучасної освіти, збільшення обсягів фінансового забезпечення і прискорення темпів технологічної модернізації освітнього процесу, рівня інформатизації та оновлення навчально-лабораторної бази навчальних закладів. Слід удосконалити систему розвитку особистості учня, студента, його громадянського, патріотичного виховання.

3. Фінансове забезпечення виконання програм культурологічного спрямування, відновлення і будівництва соціокультурних, спортивних та інших

об'єктів дозвілля молоді та дітей, пропагування кращих здобутків національної культури, підтримання професійних і самодіяльних колективів художньої творчості, клубів за інтересами, фольклорних народних колективів.

4. Упровадження програм національно-патріотичного виховання молодого покоління, спрямованих на подолання взаємовідчуженості молоді різних регіонів України та консолідацію української нації.

5. Необхідність законодавчо передбачити систему надання об'єднанням молоді у пільгове й безоплатне користування приміщень, споруд та іншого майна, необхідного для їхньої статутної діяльності.

6. Упровадження соціального замовлення, яке реалізуватимуть молодіжні організації, а також достатній рівень його фінансування.

7. Посилення контролю фінансової дисципліни всеукраїнських молодіжних організацій, у тому числі тих, які входять до Українського молодіжного форуму (УМФ).

Висновки до другого розділу

Встановлено, що під молодіжним рухом, розуміють масову організовану соціально-політичну активність, спрямовану на реалізацію як специфічних вимог і цілей молодого покоління, так і цілей інших громадських груп, об'єктивні інтереси яких, відповідають інтересам молоді. Пристосовуючи це визначення до сучасної ситуації у молодіжному русі України можна зробити певні висновки:

- по-перше, в Україні наявні як масова організована соціально-політична активність (у вигляді організованої в громадські організації, творчі спілки тощо, молоді та неформальної самоорганізованої молодіжної ініціативи, під час молодіжні субкультури), так і вузькоцільові рухи, які взаємно доповнюються;

- по-друге, сучасний молодіжний рух в Україні найбільш адекватно виражений саме у вузькоцільових рухах, вплив яких на молодь, на даному етапі, переважає усі інші.

Вітчизняні науковці пропонують розглядати молодіжний рух, по-перше, як одну з рухливіших і мінливіших форм соціальної активності молоді, її

соціально-політичних громадських ініціатив; по-друге, як один із засобів участі молоді у суспільних процесах через колективні (як зорганізовані, так і неструктуровані) форми прояву її самодіяльності на засадах спільних інтересів; у більш вужчому розумінні – як систему молодіжних громадських об'єднань.

Відзначимо, що організований молодіжний рух в Україні продовжує змінювати свої форми, засоби та методи роботи.

РОЗДІЛ 3

ДОСВІД РОБОТИ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

3.1. Особливості діяльності студентських громадських організацій

Молодіжні громадські організації є невід'ємною частиною демократичного суспільства. Позитивно налаштована соціальна діяльність відволікає молодь від негативних впливів. Крім можливості спільної діяльності та самореалізації, такі організації долучають молодь до життя суспільства, виражають та захищають їхні інтереси та права, є школою виховання громадян, отримання практичного досвіду співпраці у колективі, становлення лідерів.

Громадські організації студентів – специфічне соціальне явище. Такі об'єднання, здійснюючи багатогранну діяльність, займають помітне місце в молодіжному русі України.

Студентство – це особлива соціальна група, що навчається у вищих навчальних закладах з метою отримання певної кваліфікації, характеризуються особливими умовами життя, поведінкою та психологією, є найбільш активною частиною молоді. Студенти мають можливість як брати участь у діяльності молодіжних громадських організаціях, так і створювати свої організації.

Аналізуючи літературу, зауважимо, що більшість джерел недостатньо висвітлюють питання участі студентів у діяльності громадських організацій. Поза увагою залишається проблема формування соціальної активності особистості в діяльності студентських організацій. В основному участь студентів у громадській діяльності науковці пов'язують із змістовним використанням вільного часу, що визначається як частина позанавчального часу, атрибутивною ознакою якого є діяльність за власним вибором.

У вітчизняній та зарубіжній науці молодіжний рух вивчається у різних аспектах: молодіжний рух, молодіжні організації, методологічні основи та підходи (М. Головатий); формування лідерських якостей особистості у

діяльності студентських громадських об'єднаннях (Л. Ніколенко); соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп (Т. Лях); розвиток творчого потенціалу студентів у молодіжних громадських об'єднаннях вишу (Н. Жернокова); громадянське виховання студентів у системі вишівських громадських об'єднань (Т. Гурська); діяльність державних і громадських організацій та установ з формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в кінці ХХ – на початку ХХІ століття (В. Ткаченко); діяльність державних і громадських організацій з розвитку фізкультури і спорту в вишах Алтайського краю (О. Морковіна).

Для нашого дослідження важливим є аспекти громадянського виховання студентів, що досліджували вітчизняні вчені: виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства (С. Рашидов); управління процесом громадянського виховання студентів вищого навчального закладу (Т. Гребеник); громадянське виховання студентів педагогічних університетів у процесі туристично-краєзнавчої діяльності (А. Панчук); педагогічні умови формування громадянської позиції студентської молоді (А. Сігова); громадянська соціалізація студентів коледжу в позанавчальній діяльності (В. Шабанов); соціалізація студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу (Н. Ковальчук); соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді у вищих педагогічних навчальних закладах (Н. Сівак); динаміка змін світоглядних орієнтацій студентів у трансформаційному суспільстві (В. Білогур). Детальний аналіз сучасного молодіжного руху та діяльності студентських організацій в Україні, їх класифікацію здійснив український вчений О. Лісовець [2].

Незважаючи на труднощі, державою забезпечуються основні умови успішної соціалізації молоді. Так, у Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» визначені загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молодих громадян України. Інші закони сприяють розвитку ініціативи та активності молоді у всіх сферах суспільного життя;

забезпечують розвиток студентського самоврядування; надають право створювати дитячі та молодіжні громадські організації; сприяють участі молоді у формуванні і реалізації державної молодіжної політики; залучають молодь до участі в роботі консультативно-дорадчих органів при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування тощо

Міжнародними організаціями за останні тридцять років прийнято сотні документів та резолюцій з проблем молоді. Найвідомішим з документів, який забезпечує вирішення проблем молоді, є резолюція ООН «Керівні принципи для довгострокового планування і здійснення відповідних послідовних заходів, що стосуються молоді». Цей документ містить рекомендації щодо поліпшення державної молодіжної політики та залучення до співпраці молодіжних організацій. Такі рекомендації є міжнародними орієнтирами розвитку молодіжного руху в нашій країні.

Для сучасної державної молодіжної політики України розуміння ролі організацій студентської молоді є надзвичайно важливим. Недаремно питання участі молоді, в т. ч. студентства, в суспільному житті та її залучення до реалізації державної молодіжної політики неодноразово висвітлювалися у щорічних доповідях Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. Зокрема, в доповіді 2013 року було розкрито досвід, можливості, бар'єри участі молоді у суспільному житті; доповідь 2014 року присвячена економічній активності молоді.

Таким чином, міжнародними організаціями та національними органами влади визнається необхідність залучення молоді до вирішення існуючих проблем, а діяльність молодіжних громадських організацій сприяє якісному соціальному розвитку молодого покоління, підвищенню його соціальної активності.

Завдяки державній підтримці протягом останніх років кількість молодіжних громадських організацій зростає. У ці організації молоді люди об'єднуються відповідно до певної спільної справи (туризм, екологія, релігія, соціальна допомога тощо). Наприклад: ВМГО «Всеукраїнська молодіжна

хостел-асоціація», МГО «Всеукраїнська молодіжна туристична асоціація», ВМГО «Зелена молодь України» та багато інших.

Зі становленням в Україні багатопартійної системи у більшості політичних партій створюються «молодіжні крила», до яких залучають активне студентство. У цих організаціях молодь готується до політичної кар'єри. Прикладом таких організацій є: «Соціалістичний конгрес молоді», «Ліберальне молодіжне об'єднання», молодіжне крило партії УДАР та інші. З'явилися молодіжні партії, що намагаються стати впливовими суб'єктами політичної діяльності (прикладом є створена у 1999 році «Молодіжна партія України»).

Молодіжні громадські організації умовно можна розділити на три групи. Перша група – це організації, де студенти становлять менше 50 % від загальної кількості членів. Друга група – це організації, де студентів більше 50 %. І третя група – це власне студентські організації, де 90–100 % її членів – студенти. Прикладом таких організацій є всеукраїнські молодіжні громадські організації: «Асоціація правозахисних організаторів студентів України», «Українська студентська спілка», «Українська асоціація студентського самоврядування», «Всеукраїнська рада студентів», «Український Фонд студентів», «Наукове товариство молодих учених та студентів Буковинського державного фінансово-економічного університету», «Об'єднання студентів-правників Західноукраїнського колегіуму», «Луганська обласна громадська організація студентів та аспірантів юридичного факультету Східноукраїнського державного університету «Клуб юристів» та інші [4].

Студентські організації набагато мобільніше від інших молодіжних структур відстоюють інтереси саме студентської молоді. Метою діяльності таких організацій є надання допомоги студентам, захист їхніх соціальних, економічних та інших інтересів.

Студентська організація – один із багатьох соціальних інститутів, що дозволяє прискорити формування соціальної активності молоді. Вони виникають за ініціативи студентів та сприяють вирішенню нагальних проблем юнаків і дівчат. Своєю діяльністю студентські організації привертають увагу

державних органів і громадськості до потреб студентства, спонукають до оптимізації пошуку шляхів покращення державної молодіжної політики, мотивуючи суспільство змінюватися з урахуванням запитів і потреб молоді.

За підтримки адміністрацій ЗВО молодіжні студентські громадські організації збагачують навчально-виховний процес у навчальному закладі, займаючись організацією дозвілля студентів. Такі об'єднання проводять інтелектуальні ігри, спортивні заходи, фестивалі художньої самодіяльності тощо.

Молодіжні громадські організації студентів при багатьох вищих навчальних закладах створюються і функціонують відповідно до Закону України «Про дитячі та молодіжні громадські організації». Вони можуть діяти як в рамках окремих факультетів, так і вишу загалом. Участь студентів у організаціях ґрунтується на принципах демократичності, добровільності, самоврядування [3].

Для розуміння характеристик студентських організацій як окремого суспільного сектору слід зазначити, що на них поширюються ті ж характеристики, що й на інші громадські організації. Тобто вони повинні мати організаційну структуру, мету, завдання, сферу діяльності, умови членства тощо. Водночас розрізняються такі організації мотивацією участі, а саме: життєвими пошуками себе, бажанням пройти випробування у новій соціальній ролі, набути досвід самостійної роботи та відповідальності, проявити свою соціальну активність тощо. Так, В. Барабаш, вивчаючи мотиваційну структуру вступу осіб до молодіжних організацій, виявив такі найбільш значущі мотиви зазначеного: причетність до соціально значущих подій, престиж, конгруентність інтересів і цілей, самореалізація, доступ до соціально значущих ресурсів [1].

Отже, відповідно до своїх статутних документів та існуючих актуальних проблем студентські громадські організації здійснюють свою діяльність у таких напрямках:

- задоволення та захист законних соціальних, економічних, творчих,

- вікових, національно-культурних, спортивних, навчальних, наукових інтересів;
- вироблення й реалізація студентських ініціатив;
 - формування лідерських якостей, досвіду партнерської взаємодії з державними органами, будь-якими громадськими та комерційними організаціями;
 - забезпечення участі молоді в ухваленні рішень й житті суспільства;
 - сприяння вдосконаленню державної політики у сфері соціальної підтримки студентської молоді в Україні;
 - міжнародний обмін, відпочинок, стажування за кордоном та інше.

У науковій літературі існує багато підходів до класифікації молодіжних та студентських організацій. В основному таку класифікацію здійснюють за особливостями соціальної бази, основними функціями, популярністю, особливостями впливу на соціальні процеси. Відтак студентськими організаціями можуть бути: профспілкові організації; громадські організації різного спрямування за інтересами (технічні, історичні, спортивні, мистецькі тощо); органи студентського самоврядування.

Зокрема, профспілкові організації студентів забезпечують правовий захист студентів, займаються вирішенням широкого кола соціальних проблем, здійснюють контроль за умовами навчання, проживання та побуту студентів. Наприклад, первинна профспілкова організація студентів НТУУ (КПІ) бере свої витоки зі створеного у 1903 році «Товариства допомоги нужденним студентам Київського політехнічного інституту Імператора Олександра II». Головними напрямками діяльності зазначеної організації є: організаційно-масова робота, соціальний та правовий захист, оздоровлення та відпочинок, поліпшення житлово-побутових умов, культурно-спортивна робота, громадський контроль тощо [5].

Деякі студентські організації мають ідейно-політичне або фахове спрямування (наприклад, Молодіжне крило громадської організації «Європейський фонд сприяння рекреаційно-природознавчій, природоохоронній та гуманітарній діяльності «ФУТУРУС XXI»). Існують молодіжно-студентські

організації, діяльність яких спрямовується на розвиток лідерських якостей своїх членів (наприклад, Всеукраїнська громадська організація «Фундація молодих лідерів в Україні»).

Окремо слід охарактеризувати студентські громадські організації, створені на базі органів студентського самоврядування. Перед ними стоїть завдання допомогти студентам у навчанні, професійній та громадській роботі, організувати відпочинок та побут. Їх діяльність є майданчиком для конструктивного спілкування та співпраці. Прикладом таких організацій можуть бути Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Демократичний союз студентів «Студентська платформа», «Студентська рада Києва» та інші.

З року в рік зростає кількість регіональних та місцевих студентських організацій. Такі організації здійснюють заходи щодо широкого залучення до своїх лав активних студентів, розробляючи й реалізуючи різноманітні соціально значущі й цікаві для молоді проекти соціального, професійного, освітнього спрямування. Наприклад, «Демократична спілка студентів «Студентська платформа» у 2013 році розробила проекти «Всеукраїнська виставка вакансій «Освіта. Робота. Підприємництво», для представників студентського самоврядування щодо організації молодіжних трудових загонів при ЗВО України «Літня школа-зліт «Праця людини – окраса і слава!», ВМГО «Студентленд» запропонувала проект для студентів «ISIC Україна».

Багато молодіжних громадських організацій співпрацюють з навчальними закладами в різних напрямках. Прикладом такої співпраці є розробка спільних планів та програм діяльності навчальних закладів.

Проте молодіжні громадські організації у навчальному закладі зіштовхуються із різноплановими проблемами, що заважають їм працювати. За результатами проведеного нами соціологічного дослідження у 2008-2009 роках, в якому взяли участь 515 фахівців з виховної роботи міських, районних та обласних управлінь освіти, було виявлено низку проблем у діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій, зокрема опитані зазначили відсутність матеріальної бази (26 %), інерція застарілих підходів і форм роботи

(21 %), відсутність у громадських організацій ідеалів і цілей (17 %). З'ясовано, що з метою активізації діяльності існуючих громадських організацій, які діють у навчальних закладах, необхідно покращити: форми взаємодії з навчальними закладами; форми і методи діяльності громадських організацій; підбір кадрів у громадські організації тощо [6].

Важливим чинником поліпшення співпраці навчальних закладів з молодіжними та дитячими громадськими організаціями є компетентність керівників громадських організацій. Більш позитивне ставлення до організації, де керівник має досвід громадської діяльності. Серед напрямів співпраці навчальні заклади найбільше підтримують: розвиток самоврядування та громадської активності; підтримка творчих ініціатив; здійснення соціальних проектів; підготовка лідерів та інші.

Таким чином, студентські громадські організації – соціальна група, що добровільно об'єдналася для вирішення соціальних потреб молоді і є самоврядним громадським формуванням студентів одного або декількох вищих навчальних закладів.

Специфічними особливостями діяльності студентських організацій є педагогічна спрямованість, взаємодія з адміністрацією навчального закладу, органами влади, різноманітними громадськими та комерційними організаціями. Такі особливості є фактором формування соціальної активності особистості студентів та доповнює вплив інших соціальних інститутів.

3.2. Огляд пріоритетних напрямів діяльності молодіжних громадських організацій

Процес регіоналізації, зростання місцевих організацій в цілому є позитивним явищем, оскільки сприяє загальному спрямуванню соціальної політики, наближує молодіжні і дитячі громадські об'єднання до особи. Це відповідає і загальносвітовим тенденціям. Наприклад, у Данії – 86 %, у

Німеччині, Великобританії, Бельгії – 60 % членів молодіжних організацій працюють саме в таких структурах [14, 90].

Однак масштаби поширення громадських молодіжних і дитячих об'єднань у різних регіонах неоднакові. Наприклад, якщо на обласному рівні у Дніпропетровській області на кінець 2009 року діяло 86 громадських молодіжних та дитячих об'єднань, у Запорізькій – 63, у Закарпатській – 62, у Житомирській – 56, то у Харківській – 8, Сумській – 3 [41].

Характерною рисою розвитку молодіжного руху на регіональному рівні є також те, що функціонування громадських організацій є короткотерміновим за часом їх існування, нерідко спонтанним є процес їх утворення та завершення діяльності. Даючи деякій частині молоді позитивний досвід організаційної, громадсько-політичної діяльності, більшість організацій не може суттєво впливати на вирішення регіональних проблем юнаків і дівчат, реалізацію соціальних інтересів молодого покоління. Так, наприклад, у Запорізькій області 2010 року діяло 63 молодіжних і дитячих обласних громадських організацій, з них лише 6 з 15, які були зареєстровані 1997 року. В Івано-Франківській області серед 33 таких було 7 з 15. У Закарпатській області 2010 року серед 60 зареєстрованих міських та районних організацій залишилася лише 1 з 9, що діяли 1997 року, у Хмельницькій області – з 64 залишилося лише 11 з 21, що діяли 1997 року [16].

Регіональна державна молодіжна політика (РДМП), є явищем надзвичайно мінливим у часі, а також слід брати до уваги чинники, що впливають на ефективність здійснення державної молодіжної політики на регіональному рівні. Найважливіші з них у згрупованому вигляді, на думку П. Щербаня, можна подати так:

1. Державна молодіжна політика - направляючий стрижень молодіжної політики на регіональному рівні.

2. Чинники, що мають специфічний вплив на здійснення державної молодіжної політики в регіоні:

- демографічна ситуація в регіоні;

- регіональні традиції: релігійні та традиції духовного життя регіону, політичні, співпраці органів державної влади з молоддю, молодіжного руху, культурні, побутові та ін.;

- структура економіки і фінансово-економічне становище регіону.

3. Організаційні та фінансові чинники:

- створення та діяльність органів державної влади з реалізації державної молодіжної політики;

суб'єктивний фактор: увага до проблем молоді керівництва регіонів;

- кадри;

- створення молодіжної інфраструктури;

- фінансове та матеріальне забезпечення регіональної державної молодіжної політики.

4. Активність молоді:

- участь у діяльності молодіжних організацій;

- участь у здійсненні молодіжної політики громадськими об'єднаннями та політичними партіями.

5. Розвиток системи інформування молоді.

6. Наукове забезпечення регіональної державної молодіжної політики [61].

Окрім цього, механізм реалізації державної регіональної молодіжної політики мав би формуватися, виходячи з кількох принципово важливих положень.

Перше. Механізм реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні повинен враховувати як загальнодержавні, національні інтереси, так і інтереси розвитку регіону з його специфічними природно-географічними, соціально-економічними, демографічними характеристиками, історичними особливостями, тобто втілювати в реальність одне з найважливіших завдань регіональної державної молодіжної політики: узгодження загальнонаціональних інтересів з регіональними, територіальними,

колективними й особистими інтересами молодих людей, узгоджувати інтереси всього населення України та молоді конкретної місцевості.

Б. Нагорний, М. Яковенко, А. Яковенко визначали, що залежно від специфіки умов у певний період часу в конкретній області, конкретному місті, районі, селі робиться акцент чи на загальнонаціональних, державних програмах, законодавчих актах, нормативних документах, чи вводяться додаткові нормативні документи, місцеві програми, заходи, що не суперечать загальнодержавним і є важливими (уточнюючими, доповнюючими) для цієї місцевості. Також залежно від демографічної структури і характеристик самої групи молоді можна акцентувати увагу у вирішенні молодіжних проблем чи на соціальному захисті (у структурі населення домінують діти, підлітки), чи на створенні сприятливих умов для ефективної трудової діяльності [38].

Друге. Механізм реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні має враховувати її структурованість.

Третє. Механізм реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні повинен враховувати визначені пріоритети в її здійсненні, а також мати запас міцності для вирішення завдань на інших напрямках, можливо навіть не характерних для певної місцевості, але важливих для вузької групи молоді чи окремої молодої людини [61].

Таким чином, пропонуючи модель державної молодіжної політики на регіональному рівні з урахуванням чинників, що впливають на ефективність її провадження, автор вважає за можливе запропонувати узагальнений механізм її реалізації, який включає такі елементи:

1. Сукупність законодавчих та нормативних актів на рівні держави, які регламентують державну молодіжну політику, визначають місце і роль регіональної державної молодіжної політики, а також нормативних документів, програм регіонального рівня стосовно вирішення молодіжних проблем.

2. Вертикаль у структурі органів державної виконавчої влади з підпорядкованих органів, які безпосередньо відповідають за державну молодіжну політику на всіх рівнях.

3. Необхідні структури, відповідальні за роботу з молоддю, в галузевих органах державного управління регіонального рівня, причетних до вирішення проблем молоді.

4. Розвинена молодіжна інфраструктура (загальнодержавні заклади й установи з філіалами, регіональні з філіалами).

5. Молодіжні громадські організації та об'єднання (всеукраїнські, місцеві зі своїми осередками та відділеннями).

6. Розвинутий механізм фінансування регіональної державної молодіжної політики через: фінансування з державного бюджету; безпосереднє фінансування органами державної влади на місцях; залучення позабюджетних коштів; фінансування через молодіжні фонди; стимулювання здійснення державної молодіжної політики через дотації, субсидії, проведення конкурсів програм [7].

Передбачається, що такий механізм буде досить ефективним за наявності системи організаційних заходів, що приводили б його в дію. Стосовно механізму здійснення регіональної державної молодіжної політики ними, вочевидь, є:

- вивчення становища молоді та прогнозування розвитку тенденцій у молодіжному середовищі;
- визначення цілей та пріоритетів здійснення регіональної державної молодіжної політики;
- планування відповідних заходів;
- повноцінне функціонування системи підготовки та перепідготовки кадрів для роботи з молоддю;
- залучення керівників регіонів (областей, міст, районів, селищ, сіл) закладів і підприємств до безпосередньої участі в реалізації державної молодіжної політики, до діалогу з молоддю;
- створення системи контролю та періодичної звітності (слухань) про хід реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні;
- створення ефективною системи інформування молоді;

- лобювання процесу вирішення молодіжних проблем в органах державної влади на всіх рівнях [12].

Вважаємо, що своєрідним двигуном механізму реалізації регіональної державної молодіжної політики є органи державної влади, безпосередньо відповідальні за її здійснення. Вивчення практики їх становлення та діяльності дає можливість зробити деякі узагальнення щодо їх розвитку і перспектив.

У м. Запоріжжі на кінець 2010 року було зареєстровано 30 молодіжних громадських організацій. Одним з пріоритетних напрямів діяльності молодіжних громадських організацій Запорізької області є пропаганда здорового способу життя, профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі, а саме: охоплено значне коло запорізької молоді для подолання девальвації загальнолюдських цінностей, формування всебічно розвиненої, високоосвіченої, соціально-активної особистості, здатної до самовдосконалення та самореалізації, виховання почуття відповідальності, утвердження конституційних положень про те, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність є найвищою соціальною цінністю.

З метою профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі протягом 2010 року проведено близько 600 групових заходів. При міському центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді створена служба роботи з ін'єкційними споживачами наркотиків та членами їх сімей, працівниками якої у I кварталі 2007 року було надано 214 послуг, а у III кварталі 2010 року – понад 312 послуг [58].

Наприкінці 2009 року комітетом у справах сім'ї та молоді спільно з молодіжною громадською організацією «СВАРОГ» впроваджена міська програма «Збережемо майбутнє молоді!».

У рамках реалізації програми 05.12.2010 у Запорізькому національному університеті відбувся круглий стіл на тему ВІЛ/СНІД-новий погляд, на якому проводився обмін досвідом серед організацій, які працюють з профілактики ВІЛ/СНІДу.

Визначимо, що під час проведення інформаційно-профілактичних заходів

серед учнівської молоді, з метою підвищення рівня інформованості з проблем ВІЛ/СНІДу, інших негативних явищ і формування відповідальної поведінки проводились консультації спеціалістів, розповсюдження профілактичних інформаційних буклетів, демонстрація відеофільму. Аналіз соціологічного опитування, що проводилось під час реалізації програми, свідчить, що 37 % учнівської молоді недостатньо поінформовані з проблем ВІЛ-СНІДу, 58 % респондентів мають бажання брати участь у тренінгах з даної проблематики [58].

Таким чином, учнівська молодь потребує підвищення рівня інформованості з проблем ВІЛ/СНІДу, наркоманії та інших негативних явищ. З цією метою комітетом буде продовжено реалізацію міської програми «Збережемо майбутнє молоді!», у межах якої планується проведення 21 тренінгу в навчальних закладах міста.

Протягом 2019 року комітетом у справах сім'ї та молоді разом з молодіжними громадськими організаціями м. Запоріжжя були проведені міські дитячі та молодіжні заходи, присвячені святкуванню Тетяниного дня, Дня Св. Валентина, Дня захисту дітей, Дня молоді, Дня знань, Дня сім'ї, Дня міста та ін.

Відзначимо, що в Запоріжжі існує плідна співпраця комітету у справах сім'ї та молоді Запорізької ОДА з молодіжними громадськими організаціями, органами студентського самоврядування з метою підтримки та розвитку ініціатив органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів. Щороку комітет виступає співорганізатором проведення на базі Запорізької державної інженерної академії (ЗДІА) Всеукраїнської науково-практичної конференції «Студентське самоврядування: досвід, проблеми, перспективи розвитку».

З метою виховання почуттів патріотизму, відповідального ставлення молоді до рідного міста, його культурних надбань другий рік поспіль комітет у справах сім'ї та молоді спільно зі студентським сенатом ЗДІА в рамках святкування Дня міста проводить акцію «Збережемо рідне місто». З метою запобігання актам вандалізму пам'яток культури на бул. Шевченка, пл.

Маяковського, пл. Поляка здійснювалось патрулювання студентськими дружинами з охорони громадського порядку. Крім того, під час проведення акції розповсюджувались листівки із закликом берегти природу і чистоту рідного міста.

Комітет у справах сім'ї та молоді міської ради виступає співорганізатором Міжнародного фестивалю студентських театрів естрадних мініатюр «Студентські жарти» за участю команд України, Росії та Білорусії. Фестиваль проводиться з метою виявлення молодих талановитих людей, надання їм можливостей реалізувати свій творчий потенціал, подальшого розвитку студентських творчих колективів, морального та естетичного виховання, популяризації художньої студентської творчості, укріплення культурних і дружніх зв'язків творчої молоді України і країн СНД.

Щороку влітку комітет у справах сім'ї та молоді займається підбором та направленням дітей до оздоровчих таборів. Особлива увага приділяється оздоровленню обдарованих і талановитих дітей.

З метою визначення та узагальнення проблем багатодітних сімей, з метою оновлення бази даних комітетом у справах сім'ї та молоді була проведена паспортизація багатодітних сімей міста. У 2009 році було паспортизовано 840 сімей. Значна увага комітетом у справах сім'ї та молоді приділяється організації роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання, а саме: проведення свят дворів, різноманітних заходів у дитячо-юнацьких клубах. Так у 2019 році було проведено понад 100 заходів за місцем проживання.

Традиційними заходами стало проведення міських суботників до Дня Перемоги, Дня навколишнього середовища та ін., в яких активну участь брала студентська та учнівська молодь.

Молодіжні громадські організації м. Запоріжжя тісно співпрацюють з дитячо-юнацькою спортивною школою козацького мистецтва «Спас», постійно підтримує їх проекти щодо популяризації національних свят, звичаїв і традицій нашої казацької землі. З метою збереження та захисту природного середовища о. Хортиця, залучення молоді до реалізації програми охорони та збереження

природи регіону щороку проводиться міська екологічна акція «Чиста Хортиця». В подальшому вони будуть проводити роботу щодо залучення дітей та молоді до важливої справи благоустрою міста, що сприятиме бережному та відповідальному ставленню молодого покоління до природи нашої землі, чистоти та порядку у нашому місті.

З метою виховання в учнівській молоді високої навчальної та трудової дисципліни, формування високих моральних, естетичних та етичних ідеалів, залучення учнів до суспільно-корисної діяльності комітет у справах сім'ї та молоді міської ради спільно з управлінням освіти і науки міської ради та з молодіжними громадськими організаціями м. Запоріжжя започаткував проведення міського конкурсу «Кращий учень року професійно-технічного навчального закладу», який проводиться щорічно.

Комітет у справах сім'ї та молоді тісно співпрацює з молодіжною громадською організацією «Прес-центр «Акцент». З метою профорієнтаційної роботи з молоддю у напрямку «Журналістика», створення умов для самореалізації підростаючого покоління випускається молодіжна газета «Снайпер», яка поширюється безкоштовно через навчальні заклади.

З 2005 року з метою підтримки обдарованої молоді проводиться виставка газетних видань молоді «Молодіжний акцент». У 2009 році в рамках виставки проведено конкурс серед газетних видань молоді, який мав на меті виявлення рівня здібностей шкільних, училищних, університетських газет. У поточному році планується проведення міжрегіональної виставки газетних видань молоді за участю молодіжних видань з інших міст України [41].

Протягом п'яти років комітет у справах сім'ї та молоді працює з молодіжною громадською організацією підтримки соціально-педагогічних ініціатив «Юнь Запоріжжя». «Юнь Запоріжжя» – це молодіжна неполітична громадська організація, яка є добровільним, неполітичним, молодіжним, громадським об'єднанням, відкритим для всіх дітей та молоді віком від 14 до 28 років, які проживають, навчаються чи працюють на території м. Запоріжжя, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших

переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження людини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин. Організація є об'єднанням громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.

З 2007 році стартувала міська програма «Школа молодіжного лідера». В рамках реалізації програми пройшли підготовку 7 тренерів для роботи з учнівською та студентською молоддю, спрямованою на підготовку молодіжних лідерів для роботи в молодіжних організаціях м. Запоріжжя. Робота з підготовки молодіжних лідерів буде проводитися до кінця року в кожному районі міста. Вперше за підтримки комітету у справах сім'ї та молоді у Запорізькому педагогічному коледжі відбувся Форум студентських лідерів вищих педагогічних навчальних закладів I рівня акредитації Південного регіону України та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації м. Запоріжжя і Запорізької області. У заході взяли участь представники 31 навчального закладу. На форумі проведено тренінг «Я-студентський лідер», дебати «Студентське самоврядування-за і проти».

На виконання Державних програм у сфері сім'ї, захисту дитинства та материнства важливим напрямком діяльності комітету є профілактика насильства в сім'ї. З метою координації зусиль органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, органів і установ, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, створено міську Координаційну раду з питань попередження насильства в сім'ї, затверджену розпорядженням міського голови.

З питань попередження насильства в сім'ї комітет плідно співпрацює з Запорізькою жіночою організацією «Центр громадсько-соціальних ініціатив». Проведено 12 семінарів-тренінгів у навчальних закладах Жовтневого та Ленінського районів, якими були охоплені різні цільові аудиторії – учнівська та студентська молодь, педагоги навчальних закладів, посадові особи місцевого самоврядування. Основою семінарів-тренінгів була теза: «Ненасильство –

основа партнерських взаємовідносин». Семінари проходили як інтерактивні тренінги, що дає не тільки знання про те, що таке насильство, види насильства, як протистояти насильству, куди можна звернутися за допомогою, а ще й відпрацьовувались деякі вправи щодо попередження трансформації конфліктів у молодіжному середовищі [58].

З метою налагодження ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування, установ, громадських організацій щодо негайного реагування на випадки насильства в сім'ї та надання необхідної допомоги потерпілим, підвищення рівня правової культури населення та поінформованості про проблему насильства в сім'ї комітет у справах сім'ї та молоді міської ради розробив Комплексний план заходів щодо попередження насильства в сім'ї.

На виконання заходів з підготовки та залучення молоді до служби в органах місцевого самоврядування, створення умов для її професійного зростання, затверджених розпорядженням міського голови, з метою залучення молоді до служби в органах місцевого самоврядування комітет у справах сім'ї та молоді спільно з Всеукраїнською молодіжною організацією «Молодіжна альтернатива» реалізовує спільний проект, який полягає у стажуванні студентів вищих навчальних закладів у постійних комісіях міського ради.

3.3. Досвід діяльності молодіжних громадських організацій на Запоріжжі

Забезпечення соціального становлення та розвитку молоді, реалізація її конституційних прав обумовлюють необхідність координації зусиль органів місцевого самоврядування, громадських організацій в цьому напрямку. Комітетом у справах сім'ї та молоді міської ради буде продовжена робота щодо ДЮСШ БМ «Спас» – перша та єдина в Україні державна спортивна школа з національного виду спорту – українського національного рукопашу «Спас».

Школа створена у 1998 р. за ініціативи Олександра Притули, Віктора

Павленка, Олександра Корнієнка та за сприяння заступника Запорізького міського голови Людмили Петрівни Островської, голови Запорізького міського спорткомітету Віктора Григоровича Степаненка. Першим директором МК ДЮСШ БМ «Спас» став Олександр Леонтійович Притула. Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнська федерація «Спас» зареєстрована 7 червня 2005 року. Ініціатором створення та президентом федерації є член Ради Українського Козацтва при Президентові України Олександр Притула. Головною метою федерації є сприяння розвитку української культури та збереження українських національних традицій, поширення і пропаганда козацького бойового Звичаю Спас, сприяння у патріотичному вихованні дітей та молоді.

Головним завданням школи є виховання молоді еліти українського суспільства на традиціях запорозького козацтва та Українського козацького Звичаю. За час існування школи її колективом був створений новий вид спорту – Український національний рукопаш «Спас», авторська навчальна програма рукопашу «Спас», розроблені унікальні правила змагань та класифікація, вивчені та систематизовані традиційні козацькі методи навчання та виховання, вперше в новітній історії України практично та ефективно застосовані козацькі принципи організації навчально-виховного процесу у державному навчальному закладі. Як результат, вихованцями школи були засновані осередки Спасу за межами Запорізької області, що сприяло створенню Всеукраїнської федерації «Спас».

Протягом 7 років школа взяла участь в організації та проведенні 5-ти науково-практичних конференцій. Від часу свого заснування школа входить до складу організаційних комітетів проєктів «Чиста Хортиця», «Міжнародний фестиваль козацьких бойових та традиційних мистецтв», «Козацька Покрова», «Дніпровські пороги», бере активну участь у створенні мережі дитячих клубів та секцій козацького Звичаю Спас в малих містах та селах Запорізької області.

У співпраці з громадською організацією «Дитячо-юнацька школа козацького бойового мистецтва «Спас», Всеукраїнською федерацією «Спас» та

кафедрою національних одноборств Міжрегіональної Академії управління персоналом школа реалізує програму щомісячного навчально-методичного семінару «Український козацький бойовий звичай Спас». Згідно плану спортивно-масових та культурно-масових заходів Всеукраїнської федерації «Спас», школа щорічно залучається до проведення 12-ти заходів міжнародного та всеукраїнського рівня, близько 40-ка заходів обласного та міського рівня. На сьогодні МК ДЮСШ БМ «Спас» є центральним закладом Запорізької обласної федерації козацького бойового мистецтва «Спас». Склад налічує 15 тренерів-викладачів першої та другої категорій, понад 300 учнів. Директор школи – Рижов Костянтин Анатолійович [41].

Діяльність Запорізької міської козацької дитячо-юнацької спортивної школи «Спас» сприяла створенню Запорізької обласної федерації «Спас» (президент – Анатолій Шевейко). Всеукраїнська федерація «Спас». «Спас – бойовий звичай» козацьких родів, ефективна система ведення бою та виживання за будь-яких умов. Спас – це спосіб життя, традиція виховання козака-воїна – вірного захисника свого Роду, Землі-Матері та Краю. Система Спасу включає в себе декілька напрямків, які гармонійно поєднуються між собою:

1) Спортивний напрямок – український рукопаш «Спас» – вид спортивного одноборства, оснований на козацькій традиції ведення бою і включає в себе кращі досягнення світу єдиноборств;

2) Військово-прикладний напрямок «Спасу» – система навчання ведення короткочасного бою на знищення в режимі рукопашу і ближнього бою, навчання козацьким тактикам і стратегії бою;

3) Фольклорно-мистецький напрямок – система воїнських звичаїв, традицій, обрядів, які формують світогляд козака-воїна;

4) Науковий напрямок – система способів і методів вивчення дослідження проявів «Спасу» і його впливу як на розвиток особистості так і можливості позитивного впливу на розвиток суспільства [43].

З 8 по 14 жовтня 2010 року в місті Запоріжжя відбувся XIII-й

Міжнародний фестиваль козацьких бойових та традиційних мистецтв «Спас на Хортиці» імені Анатолія Єрмака. Головною метою Фестивалю є відродження звичаю воїнської степової толоки, Свята традицій Краю. Фестиваль збирає делегації великих та малих міст України, зокрема Києва, Волині, Дніпропетровська, Полтави, Одеси, Львова, Запоріжжя, Рівного, Миколаєва, Олександрії, Чернігова тощо. Учасники Фестивалю представляють школи національних бойових мистецтв України (Спас, Хрест, Бойовий Гопак, Костурець, Сварга), а також козацькі громади України. Почесні гості Фестивалю - представники Звичаю воїнських родів північного заходу Росії – Бузи, делегації Кубанського козацтва, козаки Білорусі.

До основних заходів Фестивалю відносяться:

1) Урочистий парад-відкриття Фестивалю, до участі у якому запрошуються всі учасники та гості Фестивалю.

2) Відкрита першість України з українського рукопашу «Спас» та Міжнародний турнір з українського рукопашу «Спас» – «Кубок Єрмака».

3) Фото-виставка «Спас – Звичай козацьких родів».

4) Урочистий концерт Фестивалю «Покровські дзвони хортицького Спасу».

5) Показові виступи шкіл традиційних національних бойових мистецтв України, Росії, Білорусі.

6) Свято козацької звитяги, бій «лава-на-лаву», кінний герць (о. Хортиця). Досвід діяльності ЗОМГО «Молода поліцейська академія».

Стрімке зростання ріння агресивності багатьох дітей і підлітків – одна з найбільш актуальних проблем сьогодення. Зростання агресивних тенденцій у підлітковому середовищі відбиває одну з найгостріших проблем нашого суспільства, де за останні роки різко виросла молодіжна злочинність, особливо злочинність підлітків. При цьому стало більше випадків групових бійок підлітків, які носять жорстокий характер. За офіційними даними Державного комітету статистики України, протягом року кількість злочинів, скоєних неповнолітніми та молоддю, становила майже 120 тисяч [43].

Прогресуюча тенденція цього явища ставлять перед суспільством, конкретною соціальною службою у якості задач пошук форм, методів та технологій роботи з такими групами підлітків, концентрацію зусиль, направлених як на профілактику так і, що є більш необхідним, попередження агресивних проявів, жорстокого поводження, правопорушень, тобто усунення умов, що мають, прямо чи опосередковано, негативний вплив на вчинки та дії неповнолітнього.

Проблему профілактики правопорушень серед дітей розглядають переважно як частину педагогічної діяльності, зокрема, у межах навчальних закладів. Проте вищенаведені причини правопорушень вказують, що для подолання злочинності серед неповнолітніх виховної роботи лише в межах навчальних закладів недостатньо [54].

Саме тому проведення необхідних заходів, з метою профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі закономірно стало одним із основних напрямків діяльності Запорізької обласної молодіжної громадської організації «Молодіжна поліцейська академія».

На сьогоднішній день організація реалізує декілька програм та проектів.

Наприклад, програма профілактики правопорушень та злочинності в підлітковому середовищі.

Мета програми – попередження правопорушень, формування правової культури, громадянської свідомості та почуття відповідальності перед суспільством і державою, законослухняності, дисциплінованості.

За даною програмою молодіжна громадська організація «Молодіжна поліцейська академія» працює з декількома запорізькими загальноосвітніми школами та гімназією.

Так як сам термін «профілактика» часто асоціюється із запланованим попередженням якоїсь небезпечної події, тобто усуненням причин, здатних викликати небажані наслідки, то профілактика повинна проводитися у формі запланованих дій, націлених головним чином на досягнення бажаного результату, але в той же час і на запобігання можливих негативних явищ.

Методи профілактики, які використовують у своїй роботі представники молодіжної громадської організації «Молодіжна поліцейська академія», направлені на створення умов для придбання людиною необхідного досвіду вирішення проблем, які виникають. Методи профілактики звичайно включають навчання людей новим навичкам, які допомагають їм досягти поставлених цілей.

Для реалізації поставлених завдань, представники молодіжної громадської організації «Молодіжна поліцейська академія» залучали до роботи працівників правоохоронних органів, студентів в-волонтерів майбутніх соціальних педагогів та юристів, практикуючих соціальних педагогів і психологів. З учнями названих шкіл проводилися навчальні та тренінгові заняття за такою тематикою: «Коли межу дозволеного переступає підліток...», «Адміністративні правопорушення, які посягають на громадський порядок», «Один вдома», «Як поводитись з незнайомими людьми на вулиці», «Що таке відповідальність», «Норми громадської поведінки».

У своїй практиці молодіжна громадська організація «Молодіжна поліцейська академія» намагається застосовувати такі методи, які сприяли б формуванню у школярів навичок правомірної поведінки. Досвід переконує, що нерідко учні у певних ситуаціях діють неправомірно, бо не мають досвіду, а теоретичні знання не спрацьовують. Тому їх частіше треба ставити в ситуації вибору того чи іншого типу поведінки. З цією метою ми організуємо ділові та рольові ігри.

Проведені вченими дослідження психологічних особливостей агресивності дітей підліткового віку показало, що звичайно її супроводжують неадекватна самооцінка, (занижена або, частіше навпаки, завищена), неадекватний рівень домагань, що не відповідає можливостям дитини; підвищена емоційна напруженість і тривожність; різний ступінь неадекватності уявлень дітей про своє місце в класному колективі, про ставлення до них однолітків, низький рівень сформованості комунікативних навичок тощо [8]. Це спонукало керівників «Молодіжної поліцейської академії» провести з учнями

ряд тренінгових занять на формування навичок самопізнання і саморозвитку. Однією з основних задач соціально-педагогічного тренінгу стало розвиток здібностей усвідомлювати і свідомо контролювати свою поведінку по відношенню до інших. (Теми занять: «Взаєморозуміння», «Я серед інших», «Довіра», «Моя особистість», «Моє особистісне зростання»).

Ще однією з форм роботи стало проведення «круглих столів» в роботі яких приймали участь школярі, студенти, представники правоохоронних органів, громадськість.

Круглий стіл «Реалізація Конвенції ООН про права людини в Україні», де розглядалися поняття та види насилля, що таке дискримінація, форми дискримінації.

Круглий стіл «Свобода і відповідальність». Для обговорення було запропоновано наступні питання:

- Як Ви співвідносите поняття «свобода» і «вільна людина»?
- У чому повинна проявлятися свобода особистості в наш час?
- Чи повинні співвідноситись поняття «свобода» та «відповідальність»?
- Чи впливає відповідальність однієї людини на життя суспільства в цілому?

У межах реалізації програми профілактики правопорушень та злочинності в підлітковому середовищі на базі Запорізького училища професійної підготовки працівників міліції (ЗУПППМ) співробітниками «Молодіжної поліцейської академії» в канікулярний час для учнів з малозабезпечених сімей проводяться семінар-тренінги «Школа молодого правоохоронця».

Відзначимо особливості проведення семінару-тренінгу. По-перше, діти знаходяться цілодобово в стінах училища міліції, де для них організовано проживання, повноцінне п'ятиразове харчування, навчання та дозвілля. По-друге – для усіх дітей участь в семінар-тренінгу безкоштовна.

У програму роботи «Школи молодого правоохоронця» включено: правова підготовка, стройова та фізична підготовка, тренінгові заняття з профілактики

агресії на насилля, спільні з курсантами ЗУППМ спортивні та ігрові програми, екскурсії містом. Крім того, з метою виховання у школярів поваги до тих, хто стоїть на охороні закону, організуються зустрічі учнів з працівниками правоохоронних органів, відвідувати місця їх роботи, ознайомлення з роботою райвідділів міліції, кримінальної міліції, приймачника-розподільника, суду, прокуратури.

Відомо, що фактором ризику щодо можливості скоєння правопорушень неповнолітніми є не тільки брак правових знань, а й відсутність системи дозвілля, проведення часу без певної мети та заняття. Відповідно, існує напрям профілактики, спрямований на організацію дозвілля. Однією з можливостей організації профілактики протиправних дій неповнолітніх у вільний від навчання час може бути робота спортивних секцій. Цей напрям роботи було названо «Здорове покоління». У межах реалізації даної програми працює секція самооборони для дітей. Також були проведені спортивні змагання між учнями присвячені Дню міліції (грудень) та Міжнародному Дню захисту дітей (червень.).

Вже другий рік «Молодіжна поліцейська академія» співпрацює з дитячими оздоровчими таборами. Мета – допомога молоді у виборі здорового способу життя; популяризація роботи працівників правоохоронних органів.

Запобігання правопорушенням неповнолітніх має бути справою не тільки дорослих, а й самих школярів. Вони повинні в міру своїх можливостей прилучатися до цього. Мається на увазі дитяче самоврядування і робота різноманітних загонів, комісій, штабів.

Так, в минулому навчальному році учнями був створений загін «Молодіжної поліцейської академії», був обраний командир. Спільними зусиллями «Молодіжної поліцейської академії», адміністрації школи, батьків було відкрито профільний клас.

Проект «Коли підліток переступив межу...» (Мета – ресоціалізація підлітків-правопорушників та надання методичної підтримки педагогам та вихователям). У межах реалізації даного проекту проводиться робота з

вихованцями Комишуваської школи соціальної реабілітації. З учнями школи були проведені тренінгові заняття, спрямовані на зменшення рівня агресії, спортивні змагання та тематичні ігрові програми, показові виступи кінологічного центру. Завдяки співпраці ЗОМГО «Молодіжна поліцейська академія» та Головного управління внутрішніх справ в Запорізькій області для вихованців організовано екскурсію на о. Хортиця.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що:

1. Ефективність профілактичних заходів може бути забезпечено тільки за умови обов'язкового включення наступних складових: скерованості на викоренення джерел дискомфорту як у самій дитині, та і в соціальному та природному середовищі і одночасно на створення умов для надбання неповнолітнім необхідного досвіду щодо вирішення виникаючих перед ним проблем; навчання підлітка новим навичкам, які допомагають досягнути поставлених цілей; вирішення проблем, які ще не виникли, попередження їх виникнення.

2. Головними напрямками профілактики правопорушень серед неповнолітніх можна вважати: правове виховання, організація дозвілля, формування позитивного погляду на здоровий спосіб життя.

Отже, громадські організації недостатньою мірою залучені до попередження правопорушень, зокрема в таких сферах, як організація дозвілля та профілактика вживання алкоголю та наркотиків. Неналежною мірою здійснюється співпраця у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх між державними службами та громадськими організаціями. Працівники державних служб не зовсім чітко уявляють собі форми співпраці з громадськими організаціями.

Аналізуючи державну молодіжну політику на Запоріжжі, дослідники вказують, наприклад, що на обласному рівні програмою передбачено, зокрема, ввести щорічний розгляд питання про становище молоді в області, активізувати роботу щодо висвітлення в засобах масової інформації молодіжних проблем і їх вирішення, організувати наукове забезпечення та

розробити ряд спеціальних молодіжних програм, створити обласний центр творчої молоді та обласний заміський молодіжний центр, вивчити питання про забезпечення представництва молоді у виконках місцевих рад, організувати зустрічі голови обласної ради народних депутатів з лідерами молодіжних організацій області, провести ряд спільних заходів з молодіжними організаціями тощо. Програми містять, в основному, заходи прямої дії, які націлені на вирішення конкретних молодіжних проблем. Одночасно, орган, який її приймає, має можливість вносити зміни і доповнення залежно від ситуації.

Як бачимо, такий механізм реалізації регіональної державної молодіжної політики представляє собою складний і надзвичайно мобільний організм, чутливий як до змін у державній молодіжній політиці, так і до змін регіональних умов, де вона здійснюється.

Таким чином, моделі регіональної державної молодіжної політики зазнають певних трансформацій залежно від специфіки регіонів та з плином часу. У конкретних випадках вони вимагають адаптації до конкретних умов, тобто постійного уточнення завдань РДМП, її напрямів, форм і методів роботи з молоддю. В основних завданнях регіональної державної молодіжної політики мали б бути розставлені конкретні акценти, зокрема:

- вивчення становища молоді як підґрунтя для вироблення та провадження РДМП важливе не взагалі, а особливо корисне при дослідженні конкретної місцевості та конкретних молодіжних груп з метою вироблення конкретних пропозицій щодо вирішення молодіжних проблем;

- реальне гарантування на місцях дії законодавства щодо молоді, створення необхідних умов для соціального становлення і розвитку особистості молодої людини безпосередньо за місцем проживання та діяльності. Це завдання повинно конкретизуватися для молоді, яка проживає у віддалених куточках країни, особливо для сільської (кредити на будівництво і реконструкцію житла, медичне обслуговування, компенсації за обмежену доступність освіти, невідповідність вимогам сьогодення комунікацій та зв'язку

тощо);

- підвищення суспільної активності молоді могло би бути досягнуто завдяки створенню необхідних умов забезпечення самозайнятості, найперше виробничої, а також сприянню створенню та діяльності громадських молодіжних організацій у віддалених та невеликих населених пунктах, підготовці лідерів молодіжних організацій;

- допомога молодим людям у реалізації й самореалізації їхніх творчих можливостей та ініціатив. Акцент має бути зроблений на адресність та дієвість допомоги;

- виховання молодого покоління. У центрі виховного процесу має бути патріотичне виховання молоді та виховання необхідності засвоєння і ведення здорового способу життя;

- узгодження загальнонаціональних інтересів з регіональними. Вирішуючи це одне з головних завдань РДМП, необхідно вирішувати локальні завдання підвищення ініціативи регіонів, наділяючи їх відповідними повноваженнями;

- забезпечення механізмів реалізації регіональної державної молодіжної політики має здійснюватися найперше шляхом ефективної підготовки кадрів для роботи в молодіжній сфері, створення необхідних виконавчо-управлінських структур (у т.ч. на громадських засадах), розвиток молодіжної інфраструктури, причому центр організаційної діяльності має дедалі більше зміщуватися на місце.

Таким чином, регіональна державна молодіжна політика в Україні – надзвичайно різноманітне за регіонами і в часі явище, яке, з одного боку, значною мірою визначається державною молодіжною політикою, а з іншого, коригується її суб'єктами, виходячи з прийнятих орієнтирів, особливостей та можливостей регіонів.

Отже, що стосується молодіжного руху в Україні, то, незважаючи на те, що він має глибокі корені, вивчення проблем його розвитку все ще перебуває в зародковому стані. Ще немає ґрунтовних досліджень процесу інституціалізації

молодіжного руху, визначення місця і ролі молодіжних об'єднань у системі політичної організації суспільства.

Оцінюючи в цілому соціальну діяльність молодіжних організацій, необхідно підкреслити, що спрямована вона, передусім, на шефську допомогу ветеранам, пенсіонерам, самотнім людям, роботу в будинках дитини, інтернатах для дітей-сиріт, виправно-трудовах колоніях для неповнолітніх, на допомогу дитячим спортивним командам. Соціальна робота з молоддю, як правило, обмежується організацією її дозвілля. І набагато рідше – захистом прав молодих людей.

Необхідно відзначити, що український молодіжний рух пройшов складний шлях співпраці між громадськими молодіжними і дитячими організаціями та державними органами. Починався він з того, що на початку 90-х років більшість новоутворених організацій не визнавали або були в опозиції до існуючої на той час влади. Так, у перших числах серпня 1991 року у політичній резолюції II СКУМО було записано: «Український народ може заповістити владу і суверенітет нації лише у своїй, нововідвойованій, самостійній та соборній державі, а не у насильно встановленому із Москви державному утворенні» [16, 118].

З набуттям незалежності більшість новоутворених організацій хоча й насторожено, але поступово поміняли своє ставлення до органів влади.

У дослідженнях, проведених працівниками Державного інституту проблем сім'ї та молоді спільно з іншими науковцями, зроблено спробу як теоретично обґрунтувати нові підходи у вивченні молодіжного руху як важливого суспільного явища, так і дати якнайширшу інформацію про процес інституціоналізації молодіжного руху країни, діяльність молодіжних і дитячих організацій, їх співпрацю з державними органами [12].

Вивчаючи молодіжний рух, необхідно враховувати, що він є непростим соціальним явищем і, як мінімум, складається з організованої молоді, яка юридично оформлена у громадські об'єднання, та неформальної самоорганізованої молодіжної ініціативи, «молодіжної субкультури», які

взаємно доповнюються. І хоча, за даними фахівців, лише 2 – 3 % української молоді перебуває в офіційно зареєстрованих молодіжних організаціях, а натомість понад 25 % знайшли місце у неформальних об'єднаннях [7].

Вважають, що найбільш дієву частину молодіжного руху складають громадські об'єднання молоді, які зареєстровані та діють відповідно до чинного законодавства і у тісній взаємодії з державними органами, і, в першу чергу, прагнуть вирішувати важливі соціальні проблеми молодих людей, сприяють їх соціалізації у відповідних соціально-економічних умовах розвитку суспільства, його політичної системи, традицій, культури – тобто всього, що відрізняє наше суспільство від інших.

Проте громадські молодіжні та дитячі об'єднання, незважаючи на всі перепони, поступово зміцнюються, розширюються, перетворюючись на невід'ємну складову структур самоорганізації суспільства. І загалом молодіжний рух все активніше заявляє про себе в алгоритмі суспільного життя країни як інструмент формування та реалізації молодіжної політики, яка здійснюється як в інтересах молодих громадян, так і суспільства в цілому.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив встановити особливості процесу становлення і розвитку національного молодіжного руху. Сучасний організований молодіжний рух виник в період трансформації політичної системи від тоталітаризму до плюралістичної демократії. Його розвиток визначався певними соціально-економічними проблемами, які переживало українське суспільство. Організований молодіжний рух в Україні продовжує змінювати свої форми, засоби та методи роботи. З'являються нові лідери, нові структури, виринають раніше приховані тенденції. Все це не дає можливості охопити усе явище в цілому, у всіх його виявах та формах.

Визначальною рисою сучасного молодіжного руху України є його демократичність за характером створення та діяльності: переважна більшість молодіжних і дитячих об'єднань сформована самою молоддю. Демократичність забезпечується ще й тим, що чинне законодавство практично знімає всі обмеження, які існували раніше, на створення юначих об'єднань.

Таким чином, сучасний організований молодіжний рух, пройшовши ряд певних періодів свого розвитку, сьогодні перебуває на новому етапі свого існування, який передовсім характеризується активною участю молоді як окремої соціально-демографічної групи з власними економічними, соціальними та політичними інтересами, оформленими у вигляді політичних структур у великій політиці.

Необхідно відзначити, що український молодіжний рух пройшов складний шлях співпраці між громадськими молодіжними і дитячими організаціями та державними органами. В якості основного критерію власних типологізацій молодіжних організацій в сучасній Україні пропонувано саме функції, які виконують молодіжні об'єднання у суспільстві. До головних критеріїв їх класифікації віднесено: соціальну базу молодіжного об'єднання; специфіку генези (процесу виникнення) організаційних принципів та структури

молодіжного об'єднання; особливості системи здійснюваних молодіжним об'єднанням функцій; роль молодіжного об'єднання в суспільстві; характер впливу молодіжного об'єднання на суспільні процеси.

Дослідники становлення й розвитку молодіжного руху в Україні виділяють чотири головних етапи: «неформальний» (середина 80-х – осінь 1989 р.) або клубно-гуртовий період широкої громадсько-політичної дискусії, теоретичного пошуку в молодіжному середовищі нової системи ідеологічних координат; переоцінки традиційних цінностей, політизації молодіжних громадських об'єднань, які не мали за своїм статусом прямого відношення до політики; «самодіяльний» (осінь 1989р. – жовтень 1990р.) – поширення руху соціально-політичних, громадянських ініціатив молоді; «інтегративний» (кінець 1990р. – серпень 1991р.) – період поглиблення політичної диференціації, у тому числі й за партійною ознакою, період подальшої інтеграції молодіжних об'єднань в єдиний український молодіжний рух за національну державність, демократичні перетворення і соціальну справедливість; «посткомуністичний» (з 24 серпня 1991 р.) і до теперішнього часу) – етап його інституювання, формування інтегрованої сукупності державних і недержавних громадських інституцій, організацій, установ, що ставлять за мету створення необхідних умов для самореалізації молоді, сприяння її соціальному становленню та розвитку.

Стосовно проблем у молодіжному русі України можна зробити певні висновки: по-перше, в Україні наявні як масова організована соціально-політична активність (у вигляді організованої в громадські організації, творчі спілки тощо, молоді та неформальної самоорганізованої молодіжної ініціативи, під час «молодіжні субкультури»), так і вузькоцільові рухи, які взаємно доповнюються; по-друге, сучасний молодіжний рух в Україні найбільш адекватно виражений саме у вузькоцільових рухах, вплив яких на молодь, на даному етапі, переважає усі інші.

Встановлено, що характерною рисою розвитку молодіжного руху на регіональному рівні є також те, що функціонування громадських організацій є

короткотерміновим за часом їх існування, нерідко спонтанним є процес їх утворення та завершення діяльності. Даючи деякій частині молоді позитивний досвід організаційної, громадсько-політичної діяльності, більшість організацій не може суттєво впливати на вирішення регіональних проблем юнаків і дівчат, реалізацію соціальних інтересів молодого покоління.

У м. Запоріжжі зареєстровано 30 молодіжних громадських організацій. Приоритетними напрямками діяльності молодіжних громадських організацій Запорізької області є пропаганда здорового способу життя, профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі, а саме: охоплено значне коло запорізької молоді для подолання девальвації загальнолюдських цінностей, формування всебічно розвиненої, високоосвітченої, соціально-активної особистості, здатної до самовдосконалення та самореалізації, виховання почуття відповідальності, утвердження конституційних положень про те, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність є найвищою соціальною цінністю.

Таким чином, гіпотеза дослідження, яка полягала в припущенні, що молодіжний рух в житті суспільства слід розглядати як механізм у системі соціалізації і соціального виховання підростаючих поколінь, що дає змогу своєчасно виявляти і доцільно коригувати стосунки в молодіжному соціумі, підтверджена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апресян Р. Г. Диллемы благотворительности. *ОНС*. 1997. № 6. С. 56-67.
2. Василькова Ю. В. Методика и опыт работы социального педагога. Москва : Класс, 2001. 238 с.
3. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: інформаційно-аналітичні матеріали / кол. авторів: В. А. Головенько, О. О. Яременко та ін. Київ : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. 191 с.
4. Волков Ю. Г., Добренький В. И., Кадария Ф. Д. Социология молодежи : учебное пособие. Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. 576 с.
5. Головатий М. Молодіжна політика в Україні: проблема оновлення. Київ : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 1993. 220 с.
6. Головенько В. Зародження українського молодіжного руху. *Ракурс – УІМ*. 1994. № 1. С.25-26
7. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХ столітті (історико-політологічний аналіз основних періодів) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 1995. 235 с.
8. Головенько В. А. Молодіжний рух в Україні: історія та сьогодення. *Рідна школа*. 1993. № 5. С.15-17.
9. Громов А., Кузин О. Неформалы: кто есть кто? Москва : Класс, 1990. С. 9-11.
10. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2006 року / кол. авторів : Ж. В. Петрочко, О. О. Яременко та ін. Київ : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2007. 232 с.
11. Діяльність центрів соціальних служб для молоді України. Сучасний стан і перспективи розвитку / заг.ред. С. Толстоухової. Київ : ЦССМ, 1999. С. 52-55.

12. Доній О. Покоління «оксамитової» революції. Київ : Прапор, 1999. 118 с.
13. Єригін О. Особливості формування і діяльності студентських громадсько-політичних об'єднань в умовах становлення багатопартійності в Україні : автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01 «Історія України». Харків, 1993. С. 12-13.
14. Закидальська О. Молоді політики на Україні: політик, інтелектуал і реформатор. *Post – Поступ*. 2009. № 3. С.11
15. Інформаційно-аналітична довідка про результати діяльності Міністерства юстиції та його територіальних органів з питань легалізації об'єднань громадян, інших громадських формувань URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/13796>.
16. Ильинский И. М. Молодежь и молодежная политика. Философия. История. Теория. Москва : Голос, 2001. 696 с.
17. Камінський А. На перехідному етапі («Гласність», «перебудова» і «демократизація» на Україні). Мюнхен, 1990. 624 с.
18. Капська А. Й. Технології соціально-педагогічної роботи. Київ : Аспект, 2000. 372 с.
19. Ковалева А. И., Луков В. А. Социология молодежи: теоретические вопросы. Москва : Социум, 1999. 351 с.
20. Коваль Л. Г., Зверева І. Д., Хлебик С. Р. Соціальна педагогіка. *Соціальна робота* : навчальний посібник. Київ : ІЗМН, 1997. 392 с.
21. Коляка І. Молодіжний рух як об'єкт наукового дослідження. *Вивчення молоді на сучасному етапі: питання методології і методики* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 11-13 жовтня 1996 р.). Київ : УЦССМ, 1996. С. 137.
22. Корнієвський О. Є така партія? *Віче*. 1996. № 12. С. 65.
23. Корнієвський О., Якушик В. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. Київ : ІЗМН, 1997. С. 43-46
24. Корнієвський О. Сучасний стан молодіжного руху та його оцінка молоддю. *Політологічні читання*. 1993. № 2. С. 19.

25. Косенко Е. Некоторые методологические вопросы изучения политических отношений молодёжи в буржуазном обществе. Международное молодёжное движение: вопросы теории и методологии. Москва : Политиздат. 1983. 237 с.
26. Лавриненко Н. У нас все, як не в людей. Київ : Аспект, 2001. 146 с.
27. Литвин В. Гражданское общество: мифы и реальность. *Зеркало недели*. 2002. 26 січ.
28. Литвин В. Громадянське суспільство: нові образи, старе бачення. День. – 2002. – 28 лют.
29. Молодежные и детские общественные объединения: проблемы преемственности деятельности и исследований : сборник докладов и выступлений. Москва : Логос, 2002. 252 с.
30. Молодежная субкультура / науч. ред. Н. А. Победа. Одесса : Наука, 1999. 250 с.
31. Молодіжний громадський рух як чинник державотворення в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ , 2009. 20 с.
32. Молодіжний і дитячий рух в Україні: історія і генезис / заг. ред. І. Д. Зверєва. Київ : ЦССМ, 1993. С.37-40.
33. Молодіжний та жіночий громадські рухи на Херсонщині. Довідник. / упоряд.: О. Пак, В. Писарчук, О. Черних. Херсон : Молодіжна організація «Нова генерація», 2004. Вип. 4. 54 с.
34. Молодь і дозвілля: теорія, методика і практика роботи з підлітками та молоддю за місцем проживання / О. В. Безпалько, А. І. Годлевська, Г. О. Ірза та ін. Київ : А.Л.Д., 1996. 208 с.
35. Молодь України у дзеркалі соціології / заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. Київ : УІСД, 2001. 210 с.
36. Мэй К., Купер Е. Персональная идентичность и социальное изменение: некоторые теоретические размышления. *Социальные и гуманитарные науки: отечественная и зарубежная литература. Социология*. 1996. № 3. С. 73-79.

37. Нагорний Б. Г., Яковенко М. Л., Яковенко А. В. Студентство і сучасність. Київ : Арістей, 2005. 164 с.
38. Національна доктрина розвитку освіти : наказ від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <http://www.setlab.net/?view=education-doctrine-2002>.
39. Нове покоління незалежної України (1991-2001 роки): Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2001 р.) / кол. авторів: В. А. Головенько, О. О. Яременко та ін. Київ : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2002. 211 с.
40. Нормативно-правова база діяльності громадських молодіжних організацій / редкол.: В. П. Банах, С. В. Зелінський, А. Г. Зінченко та ін. Київ : Четверта хвиля, 2010. 388 с.
41. Нуриев Р. Институционализм: вчера, сегодня и завтра. Вступительная статья к «Институциональной экономике» : учебное пособие. Москва : Инфра, 2000. 320 с.
42. Осипова Т. Ю., Бартенєва І. О., Біла О. О. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2006. 288 с.
43. Паламарюк О. Вболівальники субкультур. Неформальні групи як втеча від реального життя? *День*. 2003. 29 серп.
44. Політичні партії України / О. Голобуцький та ін. Київ : Кобза, 1996. 144 с.
45. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2005. 432 с.
46. Поліщук Ю. Й. Сучасне молодіжне об'єднання як соціально-педагогічна система : науково-методичний посібник. Тернопіль: Тайп, 1999. 115 с.
47. Поліщук Ю. Й. Формування активної життєво-соціальної позиції молодого покоління в умовах молодіжного об'єднання. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Педагогіка*. Тернопіль : ТДПУ, 1999. № 6. С. 13-18.
48. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і

зовнішнє становище України у 2002 році. Київ : Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2003. 478 с.

49. Про становище молоді в Україні (за підсумками 1998 року). Щорічна доповідь Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України / О. М. Балакірева та ін. Київ : PrintXPress, 1999. 151 с.
50. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / за заг. ред А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. Київ : Наук. світ, 2000. 260 с.
51. Сорочинська В. Є. Організація роботи соціального педагога : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2005. 198 с.
52. Социальная педагогика : курс лекцій / под общ. ред. М. А. Галагузовой. Москва : ВЛАДОС, 2000. 416 с.
53. Соціальна педагогіка : навчальний посібник / за ред. А. Й. Капської. Київ : Аспект, 2000. 264 с.
54. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І. Д. Зверева та ін. Київ : Наук. світ, 2003. 233 с.
55. Соціальна робота в Україні: перші кроки / за ред. В. Полтавця. Київ : Видавничій дім КМ «Academia», 2000. 368 с.
56. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями / за ред. проф. А. Й. Капської. Київ : ДЦССМ, 2003. 168 с.
57. Сусоров В. Молодежное движение на Херсонщине в начале XX века. Херсон, 1997. 35 с.
58. Сущенко Т. І. Позашкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : ІСДО, 2009. 315 с.
59. Трегубов Б. А. Свободное время молодежи: сущность, типология, управление. Санкт-Петербург : Изд-во СПб ун-та, 1991. 153 с.
60. Ушинський К. Д. Про народність в громадському вихованні. *Вибрані педагогічні твори* : в 2 т. Київ : Радянська школа, 1983. Т. 1. С. 43–103.
61. Щербань П. Українська національна ідея і сучасні проблеми виховання учнівської та студентської молоді. *Вища освіта України*. 2005. № 4. С. 62-

- 67.
62. Язвінська О. М. Позааудиторна робота як засіб виховання національної культури молоді. *Деякі аспекти формування національної культури студентської молоді* : збірник наук. статей. Київ : ІЗМН, 1997. С.73-83.
63. Яковенко А. Вплив суспільних чинників на студентську молодь. *Соціологія*. 2000. № 1. С. 82-88.
64. Якушик В. Современное государство переходного типа (теоретические и методологические аспекты) : автореф. дис. ... д-ра. пол. наук : 23.00.02. Киев, 1992. 48 с.
65. Report on youth policies in Spain. Madridt : Instituto de la Juventud, 2000. 215 p.